

Vlaams-Nederlandse
Conferentie Onderzoek
Sociaal Werk en
Pedagogiek

14-15 september 2023

DE VELE GEZICHTEN VAN SOCIAAL EN PEDAGOGISCH WERK. *Door de lens van een grootstad.*

CONGRESBUNDEL

Voorwoord

Welkom bij de Vlaams-Nederlandse Conferentie DE VELE GEZICHTEN VAN SOCIAAL EN PEDAGOGISCH WERK: Door de lens van een grootstad. Brussel is bij uitstek een stad die de vele gezichten van sociaal en pedagogisch werk laat zien. Elkaar ontmoeten in deze stad nodigt ons als onderzoekers uit om te debatteren over pertinente thema's binnen het sociaal en pedagogisch werk zoals politisering en het waarborgen van mensen- en kinderrechten. En ook om kennis uit te wisselen over actuele uitdagingen zoals hybridisering, digitalisering en verduurzaming. Stedelijk sociaal en pedagogisch werk zal als een rode draad lopen doorheen deze conferentie.

De Vlaams-Nederlandse conferentie wil het debat over de landsgrenzen stimuleren, door kennis uit te wisselen en samenwerking nader te verkennen en te verdiepen. We zijn verheugd met de grote belangstelling voor de tweede editie van deze conferentie.

Het belooft een mooie tweedaagse te worden met twee keynotes en vier rondes met parallelsessies van symposia, presentaties, workshops en zelfs wandelingen. Deze congresbundel biedt een overzicht van het programma en wijst de weg naar de verschillende sessies. Ook zijn alle abstracts in de bundel opgenomen.

Veel plezier!

Het organisatie-team:

Kaat Van Acker
Stijn Sieckelinck
Maike Kooijmans
Philippe Noens
Steven Gibens
Peter Raeymaeckers

Instructies

Onderzoekspresentaties:

Graag wijzen we nog op een aantal zaken voor iedereen die een onderzoekspresentatie verzorgt:

- Er is voor elke onderzoekspresentatie 30 minuten voorzien. Houd er bij de voorbereiding s.v.p. rekening mee dat de presentaties max. 20 minuten kunnen duren met daarnaast nog 10 minuten voor reflectie/discussie.
- Bij elke sessie is een moderator aanwezig die de tijd bewaakt en de nabespreking leidt.
- Gelieve een eventuele presentatie offline bij de hand te hebben, op USB of op eigen laptop (in geval van mac dus zelf plugje meebrengen). We kunnen niet garanderen dat je via internet je eigen bestanden kunt downloaden/mailen etc.

Workshops en Wandelingen:

Graag wijzen we nog op een aantal zaken voor iedereen die een workshop of wandeling verzorgt:

- Deelnemers kunnen zich bij aanvang van de conferentie inschrijven voor de workshops en wandelingen. Er wordt voor de wandelingen een duidelijke plaats van vertrek aangegeven in het programma.
- Gelieve het interactieve kader te bewaken en voldoende ruimte te laten voor vragen.
- Bij elke workshop/wandeling is een moderator aanwezig die de tijd bewaakt en praktisch kan ondersteunen indien nodig.
- Gelieve een eventuele presentatie offline bij de hand te hebben, op USB of op eigen laptop (in geval van mac dus zelf plugje meebrengen). We kunnen niet garanderen dat je via internet je eigen bestanden kunt downloaden/mailen etc.

Programma

Donderdag 14 september – Campus Schaarbeek

- 09.30 - 10.00 Inloop en registratie
- 10.00 - 10.15 Opening en welkom
- 10.15 - 11.00 Keynote dr. Maja Ročak (Fontys Sociale Studies) (lokaal Mimosa)
- 11.00 - 11.30 Pauze (lokaal Zonnebloem)
- 11.30 - 13.00 Ronde 1: parallelsessies
- 13.00 - 14.00 Lunch (lokaal Zonnebloem)
- 14.00 - 15.30 Ronde 2: parallelsessies
- 15.30 - 16.00 Pauze (lokaal Zonnebloem)
- 16.00 - 17.00 Ronde 3: parallelsessies
- 17.00 - 18.00 Apéro (lokaal Zonnebloem)
- 19.00 Diner (voor geïnteresseerden)

Vrijdag 15 september – Campus Brussel

- 09.30 - 10.00 Keynote Prof. Em. Jan Masschelein (KU Leuven) - Brussel, hoofdstad der dromen: Een pedagogische atlas (lokaal 2215)
- 10.00 - 10.30 Pauze (lokaal 2112)
- 10.30 - 12.30 Ronde 4: parallelsessies

Overzicht - Donderdag

09.30 - 10.00 Inloop en Registratie						
10.00 - 11.00 De eeuwige strijd om de stad: Op zoek naar een alternatief voor burgerinspraak in stadsvernieuwingsprojecten en de rol van het sociaal werk hierin (Mimosa)						
Pauze (Zonnebloem)						
11.30 - 13.00 Ronde 1 Parallelsessies						
Symposium 1 Community work praktijken in stedelijke context (Orchidee)	Deelsessie 1 Impact en evaluatie (1) (Krokus)	Deelsessie 2 Informeel organisaties en sociaal (werk) beleid (Papaver)	Deelsessie 3 Community development (Roos)	Deelsessie 4 Kinderrechten in sociaal en pedagogisch werken (Lelie)	Workshop 1 Veerkracht van de professional (Iris)	Wandeling 1 Wandeling vanuit pedagogisch perspectief (vertrek vanuit Zonnebloem)
Lunch (Zonnebloem)						
14.00 - 15.30 Ronde 2 Parallelsessies						
Symposium 2 Sociale rechtvaardigheid in community social work (Orchidee)	Symposium 3 Kinderrechten begrijpen binnen de context van asielopvang (Krokus)	Deelsessie 5 Complexe GGZ problematiek en onbegrepen gedrag (Papaver)	Deelsessie 6 Impact en evaluatie (2) (Roos)	Deelsessie 7 Democratische en pedagogische vrijplaatsen (Lelie)	Workshop 2 Communicatie in sociaal werk (Iris)	Wandeling 2 Toolbox wandelgesprekken (vertrek vanuit Zonnebloem)
Pauze (Zonnebloem)						

17.00 - 18.00 Ronde 3 Parallelsessies						
Deelsessie 8 Zorgzame buurten (Mimosa)	Deelsessie 9: Sociale uitsluiting en discriminatie (Orchidee)	Deelsessie 10 Dekolonisering en sociaal werk (Krokus)	Deelsessie 11 Mensenrechten bij precaire groepen (Roos)	Deelsessie 12 Samenwerking in complexe ouderschaps- situaties (Lelie)	Deelsessie 13 De sociaal werker als leefwereld- professional (Papaver)	Workshop 3 Wicked architects (Iris)
Apéro (Zonnebloem)						

Overzicht - Vrijdag

9.00-10.00 Brussel, hoofdstad der dromen: Een pedagogische atlas (2215)									
Pauze (2112)									
10.30 - 12.30 Ronde 4 Parallelsessies									
Symposium 4 De taak van sociaal en pedagogisch werk ten aanzien van discriminatie en uitsluiting (2102)	Symposium 5 Sociaal schaduw- werk – religieuze en levensbescho- uwelijke praktijken (2212)	Deelsessie 14 Jeugd en actuele uitdagingen (2201)	Deelsessie 15 De stedelijk sociaal werker als reflexieve professional (in spe) (2107)	Deelsessie 16 Digitalisering & technologie (1102)	Workshop 4 Netwerk- versterking in stedelijke buurten (vertrek vanuit 2215)	Wandeling 3 Brussel door de ogen van een straathoek- werker (vertrek vanuit 2215)	Wandeling 4 Door de Heyvaertwijk (vertrek vanuit 2215)	Wandeling 5 Van OCMW naar OCMW (vertrek vanuit 2215)	Wandeling 6 Becoming home (Vertrek vanuit 2215)

Gast sprekers

Dr. Maja Ročak

Maja Ročak werkt sinds 2009 als onderzoeker bij het lectoraat Sociale Integratie van Zuyd en is sinds 2023 ook lector. Ze doet er onderzoek naar sociale duurzaamheid, (bottom-up) gebiedstransformaties en vertrouwen. Ročak is ook verbonden aan het sociaal-economisch kenniscentrum Neimed. Voor haar carrière studeerde ze Sociaal Werk aan de Universiteit van Zagreb. Ze behaalde masterdiploma's het Verenigd Koninkrijk (VK) in European Comparative Social Studies en Social Science Research Methods. Haar promotieonderzoek naar stedelijke krimp en sociaal kapitaal deed ze bij de Radboud Universiteit en ze werkte in het VK als sociaal werker in de kinderbescherming en in de ouderenzorg.

Titel Keynote: De eeuwige strijd om de stad: Op zoek naar een alternatief voor burgerinspraak in stadsvernieuwingsprojecten en de rol van het sociaal werk hierin

In de Nederlandse context zijn er veel grootschalige stadsvernieuwingsprojecten in gebieden die te maken hebben met een sociaal-economische achterstand en een territoriale stigmatisering. Vernieuwing van deze gebieden leidt tot ingrijpende veranderingen in o.a. het fysieke en sociale weefsel van de stad. Dit roept vragen op over duurzaamheid en (sociale) rechtvaardigheid. De betrokkenheid van burgers bij stadsvernieuwingsprojecten wordt als wenselijk gezien, echter de huidige context van burgerinspraak heeft van verschillende kanten veel kritiek gekregen.

In deze lezing presenteer ik alternatieve benaderingen voor processen van burgerinspraak in stadsvernieuwingsprojecten, door o.a. het creëren van agonistische ruimten en community organizing. Sociaal werk heeft hier een belangrijke politiserende rol in, omdat ze burgers kan helpen daadwerkelijk inspraak en participatie te claimen en territoriale stigmatisering tegen te gaan. Hiervoor is power literacy van sociaal werkers nodig: het vermogen om de discoursen, structuren, normen en gedragingen van de politieke macht te begrijpen en te gebruiken om de ruimtelijke en sociale context, en daaruit volgende praktijken, in stand te houden of te veranderen.

Jan Masschelein is gewoon hoogleraar aan de Faculteit van Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de K.U. Leuven en aan de Goethe Universität in Frankfurt am Main. Zijn onderzoek beweegt zich in het brede domein van pedagogische theorievorming, kritische theorie en sociale filosofie. Het heeft concreet betrekking op de publieke en maatschappelijke betekenis van opvoeding, vorming en onderwijs, de zich wijzigende ervaringen van tijd en ruimte in het tijdperk van het netwerk, de pedagogische betekenis van cinema en camera, schoolarchitectuur en architectuur van de leeromgeving. Zijn werk richt zich op een pedagogie van de aandacht, de pedagogische rol van leerkrachten, hulpverleners en vormingswerkers. Veel aandacht gaat naar experimentele pedagogische praktijken en naar nieuwe vormen van documentair en exploratief onderzoek.

Titel Keynote: Brussel, hoofdstad der dromen. Een pedagogische atlas.

De 'vagebond van utopia', zo werd Paulo Freire ooit genoemd. Aandachtig zwerven met studenten, daaruit bestond het veldwerk dat aan de basis lag van zijn kritische vormingswerk. Aandachtig zwerven was ook de inzet van een wandel- en karteringsoefening met studenten in Brussel in februari-maart 2023. Het heeft ons laten kennismaken met de enorme dichtheid van en de onontkoombaarheid aan onvertaalbare werelden (én deze wereld, én deze wereld, én ...én...). Onvertaalbaar is niet wat men niet vertaalt, maar wat men niet ophoudt, niet kan ophouden te (proberen te) vertalen. Ze heeft ons ook een grote variatie aan publieke pedagogische plekken laten ontdekken die niet inzetten op socialisatie en (de droom van) integratie maar op gesitueerde en experimentele ontmoetings- en vertalingsvormen. Ontmoetingsvormen die een veelheid aan werkelijke werelden in het spel brengen op een wijze die aan het denken zet en vele dromen doet dromen. Ze geven vorm aan de uitnodigende (vormende) kracht van het 'tussen', het 'entre' in het Frans, dat zowel vertaald kan worden door: 'tussen' als door: 'kom binnen'. De klemtoon ligt hier niet op het verschil, maar op het nabij/dichtbij zijn, op het (aan)raken en (be)proeven, dat wil zeggen op het leren waarnemen van de effecten van een onbestemde ontmoeting. De pedagogische atlas biedt (kritische) kaarten van de vele vormen van het 'én' en het 'entre'.

Ronde 1: Donderdag 11.00 - 12.30u

Programma-onderdeel	Titel	Auteur(s)	
Symposium 1: Community work praktijken in stedelijke context: tussen consensus en conflict Lokaal: Orchidee Moderator:	Het belang van informaliteit in het opbouwwerk voor het realiseren van sociale rechten van burgers in kwetsbare posities.	Elien Mathys en Peter Raeymaeckers	18
	Samensturing bij huisvesting groep inwoners die dak- en thuisloos is.	Hanneke van Lieshout	19
	Burgerparticipatie in stedelijke interventies en praktijken.	Sarah Willard	20
Deelsessie 1: Impact en evaluatie 1 Lokaal: Krokus Moderator:	Ontmoetingsplekken voor licht dementerende ouderen	Peter Gramberg, Eli Haafkens en Jelte van Waterschoot	21
	Stuyfplekken: aan de hokjes voorbij	Joris Dewispelaere	22
	Metten en weten in de sociale basis	Wim Dekker en Geert Jan Spijker	23
Deelsessie 2: Informele organisaties en sociaal (werk) beleid Lokaal: Papaver Moderator:	Doorverwijzing of wegverwijzing? Een blik op een transformerende welvaartsstaat en zijn uitdagingen in de stad	Silke De Troyer, Griet Roets, Stijn Oosterlynck en Peter Raeymaeckers	24
	Betrouwbaar partnerschap tussen religieuze organisaties en lokaal bestuur - een casestudy in het sociaal domein	Maria Jonker, Annemieke Pungu-Wibbelink, Robert van Putten & Geert Jan Spijker	25
	Hoe beleidsmakers effectief overtuigen via beleidsbeïnvloeding: inzichten uit een mixed method studie gericht op Vlaamse lokale besturen	Aaron Brusseel, Peter Raeymaeckers en Bram Verschuere	26

Deelsessie 3: Community development Lokaal: Roos Moderator:	Op weg naar activistische pedagogiek	Iris Andriessen, Marjolein Verbercht en Marlinde Melissen	27
	Ruimte voor jongeren	Maja Ročak, Iris Andriessen, Iris Middendorp en Carm Barten	28
	Realiseren van community bevorderende en politiserende leerpraktijken	Stefania Maginzali en Paula Smith	29
Deelsessie 4: Kinderrechten in sociaal en pedagogisch werken Lokaal: Lelie Moderator:	Kinderrechten in pedagogisch werk	Sophie Vermaning, en Hanske Douwenga	30
	Kinderrechten onder druk in het Groninger Aardbevingsgebied?	S.L. Ketner	31
	Kinderrechten vertalen naar de praktijk	Tom van den Eertwegh	32
Workshop 1: Veerkracht van de professional Lokaal: Iris Moderator:	Heb jij invloed op goed werk?	Jaap van den Bosch en Elizabeth van Twis	33
	Stilvallen geeft veerkracht	Caroline Damman, Leen Sannen en Goedeke Slots	34
Wandeling 1: Wandeling vanuit pedagogisch perspectief	Samen opvoeden in de wijk: een pedagogische wandeling door Schaarbeek vanuit een ecologisch perspectief	Loes Houweling, Edwin Nieman en Lisette van der Poel	35

Ronde 2: donderdag 14.00-15.30u

Programma-onderdeel	Titel	Auteur(s)	
Symposium 2: Streven naar sociale rechtvaardigheid in community work Lokaal: Orchidee Moderator:	De rol van het jongerenwerk in de strijd voor sociale rechtvaardigheid: lokale focus, kritische pedagogiek en liefde op het pad naar sociale rechtvaardigheid	Sharifah Redan	37
	Het sociale gezicht van sociaal werk: ga er maar aanstaan.	Anke van den Dries	38
	Papierwerk en ons collectieve lot van afhankelijkheid: Waarom we bureaucratisch sociaal werk serieus moeten te nemen om community building te verstevigen	Lieke Wissink	39
Symposium 3: Kinderrechten begrijpen en faciliteren binnen de context van asielopvang Lokaal: Krokus Moderator:	Hoe samen werken aan/voor veiligere opvangcentra voor (asielzoekende) kinderen?	Katja Fournier, Kaat Van Acker en Dirk Geldof	41
	Het centrum door kinderoogen: onverwachte reacties als eye-opener voor reflectie over de dagelijkse omgang met kinderen	Siska Van Daele en An Piessens	42
	Geestelijke gezondheid in asielcentra: een eerstelijnspectief	Sofie Vindevogel	43
Deelsessie 5: Complexe GGZ problematiek en onbegrepen gedrag Lokaal: Papaver Moderator:	Zorg & Veiligheid, domeinoverstijgend werken	Monica Stouten-Hanekamp en Wilma Rademaker-Den Hertog	44
	Kenniswerkplaats onbegrepen gedrag Twente	Monique Engelbertink	45
	Jij tapt mijn woorden niet weg als ziekte". Het epistemologische potentieel van 'vriendschap als methode', in onderzoek met mensen met psychosegevoeligheid	Alke Haarsma-Wisselink	46

Deelsessie 6: Impact en evaluatie 2 Lokaal: Roos Moderator:	De stem van de bewoners in een kritisch-realistische evaluatie van een Housing Led programma in Antwerpen	Harm Deleu, Joren Van Gucht, Pieter Cools en Peter Raeymaeckers	47
	Doorwerken aan doorwerking	Els Overkamp, Jean Pierre Wilken, Ard Sprinkhuizen, Loes Houweling en Marlijn Dingshoff	48
	Politisierend werken door (masteropgeleide) sociaal werkers	Simone Boogaarts en Melih Samson	49
Deelsessie 7: Democratische en pedagogische vrijplaatsen Lokaal: Lelie Moderator:	De vakantiestraat.	Marco Algera en Christel Teekman	50
	Hoe dragen pedagogische vrijplaatsen bij aan een veerkrachtige identiteitsontwikkeling van jongeren?	Michelle van Gent, Sabine van Nispen en Maike Kooijmans	51
	Sociaal werk en democratische verandering	Marcel Spierts en Elke Plovie	52
Workshop 2: Communicatie in sociaal werk Lokaal: Iris Moderator:	Nu begrijp ik je en doe ik mee.	Viviënne Wolterink, Ellen Oosterkamp-Szwajcer en Annabet Jongkind	53
	Eigen regie in de zorg bij ouderen thuis: Conversatie-analyse van evaluatiegesprekken tussen zorgprofessionals en cliënten	Leonie Slots	54
Wandeling 2: Toolbox wandelgesprekken	Toolbox Onderzoek: de meerwaarde van wandelgesprekken als werkvorm om data te verzamelen	Merel van Schravendijk, Yvette Wittenberg en Stefanie van Zal	55

Ronde 3: donderdag 16.00-17.00u

Programma-onderdeel	Titel	Auteur(s)	
Deelsessie 8: Zorgzame buurten	De impact van netwerkcentrum De Opstap in een Fries dorp. Bekeken vanuit Sociale Kwaliteit	Ina Holtrop en Jolanda Tuinstra	56
Lokaal: Mimosa			
Moderator:	Zorg als publieke kwestie. Kanttekeningen en kansen bij 'Zorgzame Buurten' vanuit een sociaal werk perspectief.	Elke Plovie, Birgit Goris en Sylvia Hubar	57
Deelsessie 9: Sociale uitsluiting en discriminatie	Een fenomenologie van sociale pijn.	Pim van Rooij	58
Lokaal: Orchidee	Ontmoeting van culturele variatie	Corine Clavero en Annemieke Pungu-Wibbelink	59
Moderator:			
Deelsessie 10: Dekolonisering en sociaal werk	Grassroots community-based werken verankeren in beleid.	Kelly Matthijsen en Femke Kaulingfreks	60
Lokaal: Krokus	Kolonialisme leeft door in het heden: een intergenerationeel perspectief op de betekenis van dekolonisatie.	Ruwayda Said Salem	61
Moderator:			
Deelsessie 11: Mensenrechten bij precare groepen	Forensisch welzijnswerk vanuit een mensenrechtenperspectief.	Liesbeth Naessens	62
Lokaal: Roos	Van mensenrechten naar praktijk: sociaal werk als rechtenberoep binnen Dokters van de Wereld.	Didier Boost en Ellen Verryt	63
Moderator:			
Deelsessie 12: Samenwerking in complexe ouderschaps-situaties	Uitdagingen Gedeeld Ouderschap in Pleegzorg.	Céline Canaert en Lieselot de Wilde	64
Lokaal: Lelie	Methodisch werken bij complexe scheiding	Margriet Braun en Lieneke Ebbe	65
Moderator:			
Deelsessie 13: De sociaal werker als leefwereldprofessional	Studenten in zorg- en welzijnsopleidingen leren om samen te werken met mantelzorgers	Yvette Wittenberg, Merel van Schravendijk, Stefanie van Zal	66

Lokaal: Papaver Moderator:	‘Outreach’ of ‘leefomgevingsgericht werken’? Vier profielen van werken in de leefwereld van mensen.	Cis Dewaele, Jessica De Maeyer, en Didier Reynaert	67
Workshop 3: Wicked architects Lokaal: Iris Moderator:	Ontdek de veranderaar/verschilmaker in jezelf	Veronique Debeys en Grete Geysen	68

Ronde 4: vrijdag 10.30-12.30u

Programma-onderdeel	Titel	Auteur(s)	
Symposium 4: De maatschappelijke taak van het sociaal en pedagogisch werk ten aanzien van discriminatie en uitsluiting. Lokaal: 2102 Moderator:	Inleiding/presentatie van ons onderzoek	Ed de Jonge en Hanke Drop	70
	Een muzische benadering	Peter Hendriks en Hanke Drop	71
	Moreel beraad	Peter Hendriks en Marielle Kanne	72
Symposium 5: Sociaal schaduwwerk - religieuze en levensbeschouwelijke praktijken Lokaal: 2212 Moderator:	Religieuze en levensbeschouwelijke solidariteit in Leuven – een kwalitatief onderzoek	Sarah Maes en Dries Ver Elst	73
	De collective capabilities van informele spelers rond thuisloosheid in Brussel	Harm Deleu, Mieke Schrooten en Sylvie Van Dam	74
	Sociaal schaduwwerk: navigeren tussen aankomstinfrastructuur en sociale infrastructuur	Saskia Welschen, Pamela Lucas en Lex Veldboer	75
	Sociaal schaduwwerk in Brussel: Geprangd tussen neo-filantropie en prefiguratie?	Pascal Debruyne en Sylvie Van Dam	76
Deelsessie 14: Jeugd en actuele uitdagingen Lokaal: 2201 Moderator:	Het recht van transgender jongvolwassenen op mentaal welzijn.	Charlotte Demeyer, Jana Verguchten, Indra Vanoverbeke, Mauro Kerckhof en Olu Vandenbussche	77
	Het hoort erbij! Preventief werken aan een positieve seksuele en relationele vorming in het jongeren- en straatwerk.	Mai Groenevelt en Mark van Dijk	78
	Hoe jongerenwerk op school tastbaar kan bijdragen aan meer kansengelijkheid	Stijn Sieckelinck en Simon Mamahit	79
	Rol en positie van opbouwwerk in Limburg ten aanzien van de energietransitie	Joost Weling	80

Deelsessie 15: De stedelijk sociaal werker als reflexieve professional (in spe) Lokaal: 2107 Moderator:	Let's Play the URBAN SOS Game!	Jeroen Gradener, Samira Shadid en Johny Bambust	81
	Onderzoekende en kritische sociaal werkers (deel 1)	Leonie le Sage, Corstin Dieterich en Clementine Degene	82
	Onderzoekende en kritische sociaal werkers (deel 2)	Corstin Dieterich, Clementine Degener en Leonie le Sage	83
Deelsessie 16: Digitalisering & technologie Lokaal: 1102 Moderator	Logt u even in? Kansen en uitdagingen op het gebied van digitaal (samen)werken in welzijn en zorg.	Renate Werkman, Iris Goes, Anne Thijssen en Thilou Drubbel	84
	Moral Design & Technologie in een slimme stad: Over burgers die a priori techno-ethisch meedenken in functie van normen en waarden	Bart Wernaart en David Bamps	85
	De toegankelijkheid van sociale dienstverlening in digitale tijden.	Pieter Cools, Joren Van Gucht en Leen Sebrechts	86
	Het ontwikkelen en implementeren van een VR interventie in de hulp aan ouders in een complexe scheiding.	Astrid Altena en Margriet Braun	87
Workshop 4: Netwerk-versterking in stedelijke buurten	Netwerkversterking in stedelijke buurten	Jan Claeys en Inge Verhaegen	88
Wandeling 3: Brussel door de ogen van een straathoekwerker	Samen opvoeden in de wijk: een pedagogische wandeling door Schaarbeek vanuit een ecologisch perspectief	Straathoekwerk Amsterdam, straathoekwerk Antwerpen en Straathoekwerk Brussel	89
Wandeling 4: Door de Heyvaertwijk	Gegidste wandeling door de Heyvaertwijk, deel van de 'kansarme croissant' van Brussel.	Frank Meys	90
Wandeling 5: van OCMW naar OCMW <i>(* OCMW zijn Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn)</i>	Oog in oog met het OCMW. De onderkant van de ijsberg	Erik Claes, Julia Clever en collectief Cartach	91
Wandeling 6: Becoming home	Becoming home	Kim Lecoyer en Simonne Vandewaerde	92

Ronde 1: Donderdag 11.00 - 12.30u

Symposium 1: Community work praktijken in stedelijke context: tussen consensus en conflict

Auteur(s): Peter Raeymaeckers, Universiteit Antwerpen, Maja Ročak, Fontys en Zuyd Hogeschool, Sabrina Keinemans, Zuyd Hogeschool

Omschrijving Symposium

In het licht van de uitdagingen van de stedelijke dynamiek en de betrokkenheid van de burgers bij o.a. stadsvernieuwingsprojecten onderzoeken we in dit symposium een alternatieve benadering van burgerparticipatie: een benadering die recht doet aan conflict – in plaats van te streven naar consensus – met ‘agnostische ruimten’ waarin conflicterende opvattingen, waarden en belangen worden erkend en bediscussieerd (Mouffe, 2005). Dit vraagt dat (community work) praktijken van sociaal werk vanuit een holistisch agnostisch perspectief worden benaderd. Onderzoek hiernaar, zeker in de Vlaamse en Nederlandse context, staat echter nog in de kinderschoenen. Verschillende vragen houden ons bezig: *Wat zijn concrete agnostische community work praktijken in Vlaanderen en Nederland? Wat vraagt dit concreet van sociaal werk? Wat is er al bekend (vanuit verschillende soorten kennis) waar we op voort kunnen bouwen? Welke kennis en praktijkkhiaten moeten we nog behandelen? Wat kunnen we van elkaar leren? Wat zijn relevante vervolgstappen?*

Juist omdat er nog zo veel vragen zijn vinden we het belangrijk om in dit symposium Vlaamse en Nederlandse collega's het platform te kunnen bieden om met elkaar, op basis van eigen (deels nog te starten) onderzoeken, en interesses op dit thema, in gesprek te gaan. Doel van het symposium is om onderzoekers en opbouwwerkers met elkaar te verbinden en de kennishiaten, consequenties voor het onderwijs en sociaal werk praktijk te verkennen en relevante (onderzoek) vragen te articuleren.

We beginnen het symposium met drie korte presentaties van drie onderzoeken. Vervolgens gaan de opbouwwerkers uit het publiek (die hiervoor van toevoeren benaderd zijn) hun korte reflectie op onderzoek delen. Tot slot gaan we in gesprek met het publiek op basis van interactieve werkvormen.

Doelgroep: Vlaamse en Nederlandse onderzoekers en opbouwwerkers.

Opbouw symposium:

Deel 1: Korte presentaties van de onderzoeken.

Deel 2: Opbouwwerkers reflecteren op het onderzoek.

Deel 3: Plenaire discussie.

Deel 4: Formuleren van vragen voor toekomstig onderzoek.

Bijdrage 1: Het belang van informaliteit in het opbouwwerk voor het realiseren van sociale rechten van burgers in kwetsbare posities

Auteur(s): Elien Mathys & Peter Raeymaeckers, Universiteit Antwerpen

Diverse studies tonen aan dat West-Europese welvaartstaten er nog steeds niet in slagen om sociale rechten voor alle burgers te realiseren (Buysse et al., 2017; De Corte, De Bie, & Verscheure, 2015; Goedemé et al., 2022; Lefevre, Goedemé, De Wilde, & De Spiegeleer, 2019; Reynaert, Nachtergaele, De Stercke, Gobeyn, & Roose, 2022). Het niet realiseren van sociale rechten zet de sociale bescherming onder druk (Goedemé & Janssens, 2020). Dit onderzoek is het resultaat van de wetenschappelijke opvolging en evaluatie van vier STEK-praktijken van SAAMO die tot doel hebben om de sociale bescherming van burgers in kwetsbare posities te realiseren. We voerden diepte-interviews en focusgesprekken met opbouwwerkers, partners, vrijwilligers en bezoekers van de vier organisaties. We identificeerden verschillende mechanismen die verklaren waarom het opbouwwerk de realisatie van sociale rechten mogelijk maakt. Onze bevindingen tonen aan dat informaliteit een belangrijk uitgangspunt is om burgers in kwetsbare posities te betrekken bij strategieën van beleidsbeïnvloeding voor de realisatie van sociale rechten. Meer specifiek hebben we een model ontwikkeld dat aantoont dat, door zich te richten op informaliteit, opbouwwerkers erin slagen om (1) de betrokkenheid van bezoekers te behouden, hun vertrouwen te winnen en hun bereidheid om vrijblijvend ervaringen te delen en (2) drempels te identificeren voor de realisatie van sociale rechten. Bovendien hebben we enkele randvoorwaarden geïdentificeerd die processen van informaliteit mogelijk maken. We onderscheiden de autonomie van de opbouwwerkers; de participatie van de bezoekers in de organisaties en in het beleid; de samenwerking tussen opbouwwerkers en hun partners; en de toegankelijkheid van de opbouwwerkorganisaties.

Bijdrage 2: Samensturing bij huisvesting groep inwoners die dak- en thuisloos is

Auteur(s): Hanneke van Lieshout, Fontys Hogeschool

Hoe waarderen mensen die dak- en thuisloos zijn een woonvorm met samensturing? Deze vraag is gesteld aan bewoners van de Traverne: een woonvorm voor negen mannen van de straat die nog niet kunnen, willen of mogen doorstromen naar een zelfstandige woning. Het betreft bewoners met meervoudige complexe problematiek in combinatie met verslaving, autoriteitsaversie, agressief gedrag en/of psychische problemen. Een aantal van deze mannen geeft aan dat ze niet (meer) in de reguliere maatschappelijke opvang passen en het vertrouwen zijn kwijtgeraakt in de hulpverlening. In wisselende samenstelling probeerden deze bewoners het samenwonen met elkaar uit te vinden. Ze kregen daarbij begeleiding van woonbegeleiders van een stichting die werkt vanuit de presentiebenadering en samensturing.

Het gaat bij samensturing om sociale praktijken waarin bewoners, professionals en ervaringswerkers een dialogisch proces aangaan, om zo de kansen op herstel te vergroten voor mensen in zorgwekkende omstandigheden (Huber & Bouwes, 2011). In de Traverne werd er doorlopend met elkaar afgestemd wat nodig was en wat de wensen, behoeften en mogelijkheden waren van de groep. De focus van dit onderzoek lag op de beleving van de huisvestingssituatie van de bewoners, aangevuld met ervaringen van woonbegeleiders en andere betrokkenen bij de Traverne.

De verhalen van de bewoners en woonbegeleiders zijn opgehaald in een (afgerond) praktijkgericht onderzoek met interviews, observaties en spontane gesprekken. Ze maken inzichtelijk waarom deze bewoners hier wel pasten, maar op andere plekken niet (meer). Om mensen die uit het zicht zijn geraakt weer te laten aanhaken, hebben we begrip nodig van hoe zij (willen) wonen, hoe zij dit wonen waarderen en wat dit betekent voor de praktijk van de maatschappelijke opvang. In deze onderzoekspresentatie staan de ervaringen van bewoners en woonbegeleiders centraal en delen we wat samensturing vraagt van het handelen van sociaal werkers en ervaringswerkers.

Bijdrage 3: Burgerparticipatie in stedelijke interventies en praktijken

Auteur(s): Dr. Sarah Willard, Zuyd Hogeschool

Context: Geleen-Zuid is een wijk in Zuid-Limburg (Nederland) met circa 4900 inwoners. Het gebied bestaat uit hoogbouw voor sociale huur, tot 12 verdiepingen hoog, pal naast een woonwijk vol woningen in particulier bezit. De wijk kent een zeer diverse bevolking. Met name de hoogbouw is verouderd en inwoners hebben een lage sociaaleconomische status. Geleen-Zuid wordt geframed als 'aandachtswijk': een beleids categorie waarin veel bewoners zich niet herkennen. Het label lijkt echter te legitimeren dat in deze 'aandachtswijk' veel wordt geïntervenieerd en projecten worden opgezet zonder bewoners te betrekken.

Vraagstuk

Aan de hand van een etnografisch design wordt de leefwereld van bewoners van Geleen-Zuid onderzocht in relatie tot interventies die binnen de stedelijke transformatie plaatsvinden. Hoe verhouden de behoeften van bewoners zich tot de interventies gericht op stedelijke transformatie? En wordt het perspectief van bewoners écht gehoord?

Stadium

Data-analyse

Focus presentatie

De presentatie zal ingaan op de eerste resultaten van het onderzoek:

Professionals beschrijven Geleen-Zuid als het ondergeschoven kindje; na jaren van geringe beleidsmatige aandacht is er anno 2023 opeens veel aandacht voor het gebied. De plannen rondom de stedelijke transformatie lijken veel van deze aandacht geconstrueerd te hebben. Projecten worden gepositioneerd als zijnde gebaseerd op de échte behoeften en problemen van bewoners. Uit ons onderzoek blijkt echter dat bewoners nauwelijks inspraak hebben gehad. Dit is een patroon dat in meerdere sociale en gezondheidsinterventies is terug te zien, onder andere in stedelijke interventies. Het systeem beschikt te weinig over daadwerkelijke kennis over ervaringen van bewoners. In het maken van beleid of in het ontwikkelen van interventies worden vaak beelden gehanteerd vanuit de eigen wereld van normen en waarden van 'ontwikkelaars', terwijl de context van de doelgroepen voor wie ze ontwikkeld worden sterk kan verschillen. Het is van belang om bewoners als gelijkwaardige actor te betrekken. Een 'agnostic space' (Mouffe) kan een ruimte bieden waarin bewoners écht worden gehoord. Binnen deze 'space' kunnen verschillende (politieke) standpunten en perspectieven op een respectvolle en democratische manier openlijk worden besproken en betwist. Deze 'space' is bedoeld om actieve burgerparticipatie aan te moedigen.

Bijdrage 1: Ontmoetingsplekken voor licht dementerende ouderen

Auteur(s): Peter Gramberg, Eli Haafkens & Jelte van Waterschoot, Lectoraat Social Work, Saxion Hogeschool, Enschede

In november 2020 presenteerde het Nederlands kabinet de 'Nationale Dementiestrategie 2021-2030'. Hierbij streeft de overheid ernaar dat in 2030 80 procent van de thuiswonende ouderen met dementie toegang heeft tot een ontmoetingsplek dichtbij huis. Daar kunnen zij deelnemen aan activiteiten die aansluiten bij hun wensen en behoeften. Deze ontmoetingsplekken bestaan weliswaar al, maar om het doel van 80 procent te halen is een forse toename noodzakelijk. Het ministerie heeft namelijk berekend dat het aantal moet stijgen van 165 in 2021 tot 1.400 in 2030. Gemeenten en welzijnsinstellingen zijn dan ook volop aan de slag om ontmoetingsplekken op te zetten en te faciliteren.

Een van deze nieuwe initiatieven is 'De Hoofdzaak' in de gemeente Hardenberg in de provincie Overijssel. Op twee locaties kunnen sinds oktober 2022 licht dementerende ouderen en hun mantelzorgers terecht. De Hoofdzaak, georganiseerd door welzijnsorganisatie De Stuw, gaat uit van de Sociale Benadering. Dit betekent dat niet de ziekte, maar de bezoeker centraal staat. Bezoekers kunnen binnenlopen en vertrekken wanneer het hen uitkomt. Een team van vrijwilligers en beroepskrachten kijkt samen met de bezoekers naar hun wensen en mogelijkheden. Aan mantelzorgers kan een stukje respijt worden geboden door 'de zorg' even over te nemen.

Het lectoraat Social Work voert, in het kader van de Werkplaats Sociaal Domein Twente, onderzoek uit naar het functioneren van de ontmoetingsplek in Hardenberg. In de presentatie zullen we ingaan op de doelstellingen van de ontmoetingsplek en hoe deze in de praktijk worden bereikt. Daarbij presenteren we de uitkomsten van onderzoek onder bezoekers en hun verwanten alsmede onder professionals en vrijwilligers. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar de samenwerking en afstemming tussen de sociaal werkers en de vrijwilligers.

Bijdrage 2: Stuyfplekken: aan de hokjes voorbij

Auteur(s): Joris Dewispelaere, Odisee Kenniscentrum Gezinswetenschappen

Stuyfplekken zijn laagdrempelige, stedelijke initiatieven die zich richten op regie nemen voor persoonlijke en professionele groei en op het creëren van ondersteunende, lerende netwerken tussen burgerinitiatieven, regulier welzijnswerk, cultureel werk en lokale overheden.

De eerste Stuyfplek ging als burgerinitiatief voor buurthuiswerking van start in 2013 in Kortrijk. Naast persoonlijke groeitrajecten ontstonden diverse projecten. De bekendste is Cokido. Gestart als initiatief van ouders voor kinderopvang in beurtrol, groeide het uit tot een platform van meer dan 40 'bijspeelgroepen'. Een ander initiatief is Quatre Car: participatieve, ecologische foodtrucks die cultureel verbindend werken in wijken. Het project Arc de triomphe verbond welzijnsorganisaties, burgerinitiatieven en lokale overheden bijvoorbeeld voor het opzetten van een kerstmarkt. Odisee-Gezinswetenschappen ondersteunt de ontwikkeling van Stuyfmethodieken als 'Open Huys', 'Connectorstafels' en 'Stuyflabs'. In een afgewerkt en een lopend ESF-project zetten we daartoe een impactmeting op, zowel op niveau van individuele deelnemers als van de netwerken van organisaties en lokale overheden omheen een Stuyfplek. Er zijn Stuyfplekken in Antwerpen, Turnhout, Lier, Kortrijk, Roeselaere en Oostende. Andere steden als Gent, Mechelen en Leuven volgen. In Lille (Fr) werden eerste internationale stappen gezet.

De onderzoeksrapportering gaat in op de belangrijkste resultaten van de voorbije (2019-2021) en lopende (2022-2023) impactmeting: 'family' als kern van de Stuyfplek bij het bevorderen van regie nemen, kenmerken van groeitrajecten van individuele deelnemers en kansen en valkuilen bij het ontwikkelen van lerende netwerken met andere organisaties en lokale overheid. We werpen ook beknopt een blik op specifieke ingangen voor impactmeting die tevens impact creëert, bij organisch groeiende initiatieven.

Bijdrage 3: Meten en weten in de sociale basis

Auteur(s): Wim Dekker en Geert Jan Spijker, Christelijke Hogeschool Ede, WSD Gelderse Vallei

In 2022 is (door gemeente Ede, sociale partners, lectoraat CHE) besloten een onderzoek te doen naar de verantwoordingsstructuur rond subsidies (van minstens 50.000 euro) aan organisaties in de sociale basis in Ede. Doel was te werken aan een verantwoordingsstructuur die in het teken staat van ontwikkelen, leren van elkaar als critical friends en het beleidsdoel 'versterken van de sociale basis'.

Vraagstelling

Hoe kan de verantwoordingscyclus voor organisaties in de sociale basis zo ingericht worden dat er naast oog voor kwantitatieve gegevens ook oog is voor kwalitatieve gegevens, zodat gemeente en organisaties als critical friends samenwerken aan de versterking van de sociale basis?

Het onderzoek

De eerste ronde (analyse Programma Van Eisen (PvE), analyse jaarverslagen, bijwonen 15 verantwoordingsgesprekken, rapportage) van het onderzoek is afgerond. Resultaat: rapportage met serie aanbevelingen m.b.t. o.a. jaarverslagen en gesprekken en wijzigingen in het beleid van de gemeente (Programma's van Eisen (PvE) zijn aangepast). Maar leren is een cyclisch proces. Conclusie na de eerste ronde was dat het goed zou zijn om het geleerde nog een keer in praktijk te brengen, dit ook te begeleiden met actieonderzoek. De tweede ronde van dit actieonderzoek vindt voorjaar 2023 plaats. Er volgt dan tevens een analyse van relevante wetenschappelijke literatuur over verantwoording van subsidies, sociale basis en verantwoording en kwaliteitsmeting. Op basis van de analyses wordt een – voor de wethouder bestemd - overstijgend verslag (met advies) gemaakt over de stand van zaken in de sociale basis van Ede.

Opdrachtgever: werkgroep Meten en Weten (gemeente Ede en organisaties sociale basis) die hier als begeleider van het onderzoek optreedt.

Focus presentatie

In de presentatie geven wij ons onderzoek op hoofdlijnen weer en willen we in gesprek met onderzoekers die wellicht soortgelijk onderzoek/ervaringen in andere gemeenten hebben.

Bijdrage 1: Doorverwijzing of wegverwijzing? Een blik op een transformerende welvaartsstaat en zijn uitdagingen in de stad

Auteur(s): Silke De Troyer (Universiteit Gent en Universiteit Antwerpen – Project Soligion), **Promotoren:** Prof. dr. Griet Roets, Prof. dr. Stijn Oosterlynck en Prof. dr. Peter Raeymaeckers

De seculiere welvaartsstaat vond zijn oorsprong in het verzekeren van sociale bescherming tegen sociale risico's aan zijn burgers. Echter kent deze welvaartsstaat vele uitdagingen doorheen de tijd zoals (arbeids)migratie, globalisering,... waardoor transformaties en het heropkomend belang van lokale -al dan niet religieuze- middenveldactoren niet uitbleven. Zo zien we, door een territoriale logica in combinatie met noties van welvaartschauvinisme en huidige neoliberale besparingen, de relatie tussen de overheid en het middenveld evolueren en veranderen. In de (groot)stedelijke praktijk komt dit onder meer tot uiting in het niet of onvoldoende hulp kunnen bieden aan mensen met een precair verblijfsstatuut of dak- en thuislozen maar ook hulpvragen van burgers niet kunnen invullen ('non-take up' van sociale rechten) vanuit seculiere welvaartsstaatsinstellingen. Hierdoor springen lokale middenveldorganisaties steeds meer in de bres, vaak na doorverwijzing.

Veranderende relaties tussen professionals (welvaartsstaatsinstellingen) en vrijwilligers (het-religieuze-middenveld) komen bijgevolg tot stand. Deze veranderende relaties vormen dan ook een uitdaging voor beide actoren, aangezien verantwoordelijkheden verschuiven en de lijn tussen doorverwijzing en wegverwijzing dunner wordt, net zoals welke financiering hier tegenover dient te staan. Actoren binnen het middenveld zijn bovendien erg divers, wat extra en onderbelichte uitdagingen meebrengt in de praktijk. Hierdoor focussen we ons binnen dit onderzoek op de groep van religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, met de vraag of de relatie tussen welvaartsstaatsinstellingen en het religieuze middenveld als subsidiariteit en/of complementariteit kan gekarakteriseerd worden?

Deze presentatie omvat de actuele uitdagingen die gepaard gaan met de huidige transformatie van de welvaartsstaat, vanuit kwalitatief onderzochte doorverwijzingsprocessen tussen seculiere welvaartsstaatsinstellingen en religieuze solidariteitsinitiatieven in specifieke stedelijke contexten. Naast het benoemen van uitdagingen is er evenzeer plaats voor reflectie en de toekomst, doordat inzicht krijgen op, en mogelijks mee tot stand brengen van, nieuwe partnerschappen centraal staan.

Bijdrage 2: Betrouwbaar partnerschap tussen religieuze organisaties en lokaal bestuur - een casestudy in het sociaal domein

Auteur(s): Maria Jonker, Annemieke Pungu-Wibbelink, Robert van Putten & Geert Jan Spijker, Christelijke Hogeschool Ede

In Ede is een casestudy gedaan naar de samenwerking tussen religieuze organisaties en de gemeentelijke overheid in het sociaal domein. In 2015 hebben Nederlandse gemeenten in dat domein meerdere extra taken gekregen, waardoor zij vaker werken in samenspel met religieuze organisaties. Dat is toegestaan binnen juridische kaders: (1) gemeenten moeten de vrijheid van godsdienst en levensbeschouwing van iedere burger respecteren; (2) overheidscontacten met religieuze organisaties moeten dienen ter verwezenlijking van niet-geloofsgebonden overheidsdoelen; (3) burgers en dus ook organisaties moeten in gelijke gevallen gelijk worden behandeld. Uit onderzoek in enkele andere Nederlandse gemeenten blijkt dat subsidiëring van religieuze organisaties in de praktijk veel kan opleveren, maar ook specifieke vraagstukken oproept.

Onderzoeksvraag

Hoe verloopt de samenwerking tussen de gemeente Ede en religieuze organisaties in de sociale basis rondom thema's die samenhangen met het religieuze karakter van deze organisaties?

Conclusie

Van 'religieuze kramp' lijkt in Ede nauwelijks sprake. Beide partijen ervaren de samenwerking voornamelijk als positief. De gemeente waardeert het werk van religieuze organisaties, maar benadrukt wel dat de toegankelijkheid voor alle inwoners geborgd moet blijven. De zichtbaarheid van levensbeschouwing in gesubsidieerde activiteiten wordt niet gezien als probleem, maar ambtenaren spreken wel over een zoektocht waar het gaat om het bepalen van de grenzen van die zichtbaarheid.

Stadium van het onderzoek

- Afnemen interviews: juni-oktober 2021
- Oplevering eindrapport: juni 2022
- Volgende stap: ontwikkeling van een gesprektool voor ambtenaren en medewerkers van religieuze organisaties – op basis van de opgedane inzichten

Focus van de presentatie

In de presentatie worden de uitkomsten van de casestudy samengevat. Ook worden de conclusies en aanbevelingen toegelicht. We zijn benieuwd wat de aanwezigen hierin opvallend vinden en welke suggesties zij hebben voor een vervolg. Ook horen we graag over verwant onderzoek, voor zover we dat nog niet kennen.

Bijdrage 3: Hoe beleidsmakers effectief overtuigen via beleidsbeïnvloeding: inzichten uit een mixed method studie gericht op Vlaamse lokale besturen

Auteur(s): Aaron Brusseel (Universiteit Antwerpen), Peter Raeymaeckers (Universiteit Antwerpen), Bram Verschuere (Universiteit Gent)

Onze mixed method studie onderzocht de impact van verschillende beleidsbeïnvloedingscampagnes door armoedeorganisaties op het handelen van lokale beleidsmakers tijdens verschillende fases van het beleidsproces.

We interviewden in april en mei 2023 schepenen voor armoedebeleid, hun kabinetsmedewerkers en de hoofden van sociale diensten in zes Vlaamse steden en vroegen hen naar hun perceptie van verschillende campagnevormen en hoe deze zich vertaalden in hun wil om te handelen in reactie op beleidssignalen. We vroegen ook naar wat dat handelen precies allemaal kan inhouden.

Daarnaast analyseerden we ook data van een survey experiment gericht aan alle Vlaamse gemeenteraadsleden, leidend ambtenaren en hoofdmaatschappelijk werkers. De survey liep van oktober tot en met december 2022. We kwamen tot interessante bevindingen over hoe verschillende campagnevormen in de praktijk worden ervaren en welke vormen van beleidsbeïnvloeding het meest effectief blijken te zijn tijdens verschillende fases van het beleidsproces. Zo blijken beleidsmakers meer open te staan voor beleidsbeïnvloeding tijdens de agendasetting en beslissingsfases van het beleidsproces, en hebben geprofessionaliseerde en directe vormen van beleidsbeïnvloeding de voorkeur.

Deze resultaten bieden inzichten voor zowel beleidsmakers die inzicht willen krijgen op het beleidsbeïnvloedingsproces als voor organisaties die op zoek zijn naar effectieve manieren om invloed uit te oefenen op het beleid.

Bijdrage 1: Op weg naar activistische pedagogiek

Auteur(s): Iris Andriessen, Marjolein Verbercht en Marlinde Melissen. Fontys Pedagogiek - Lectoraat Diversiteit en (Ortho)pedagogisch Handelen

We leven in een tussentijd waarin grote maatschappelijke vraagstukken spelen en waarin transitie nodig zijn om een nieuwe balans en duurzame manier van (samen) leven te vinden. In veel kennisagenda's en onderzoeksprogramma's rondom deze vraagstukken, worden jeugdigen niet genoemd als (belanghebbende) actoren, terwijl de gevolgen van de maatschappelijke vraagstukken voor een groot deel bij hen terecht komen. Daarbij zullen (toekomstige) jeugdigen ook de transitie voor een belangrijk deel moeten dragen en vormgeven. In ons onderzoeksprogramma richten we ons op de vraag welke verantwoordelijkheden dit met zich meebrengt voor professionals die met jeugdigen werken. We onderscheiden er twee: jeugdigen begeleiden bij het in de wereld komen en de wereld zelf mee vorm te geven, en als professional je inzetten voor een goede samenleving voor jeugdigen (politiseren). De eerste stap van het onderzoeksprogramma richt zich op een inventarisatie van de maatschappelijke vraagstukken die jeugdigen zelf belangrijk vinden en of zij zich daarin als belanghebbende actoren beschouwen.

Er is een brede inventarisatie onder een convenience sample van ruim 1000 jeugdigen tussen de 7-25 jaar uitgevoerd. Het onderzoek is inclusief van aard, door op voorhand geen jongeren uit te sluiten. Er zijn jongeren geïnterviewd in onder meer (speciaal) onderwijs, jeugdzorg, en op behandelgroepen. Door eerste- en tweedejaars studenten van Fontys Pedagogiek te laten participeren in een deel van de dataverzameling en dit te integreren in het onderwijs is het onderzoek zelf al democratiserend.

Tijdens de workshop zullen de resultaten van de eerste onderzoeksfase toegelicht worden. Welke vraagstukken leven onder jeugdigen? In welke mate beschouwen jeugdigen zichzelf nu en op termijn als actor? Zijn er verschillen in prioritering van maatschappelijke vraagstukken tussen groepen jeugdigen? Graag gaan we – aan de hand van een interactieve werkvorm – in dialoog over hoe aankomend professionals leren hoe zij self- en collective efficacy van (groepen) jeugdigen kunnen vergroten op hun actorschap in de transitie die nodig zijn.

Bijdrage 2: Ruimte voor jongeren

Auteur(s): Dr. Maja Ročak, Dr. Iris Andriessen, Iris Middendorp en Carm Barten,
Lectoraat Sociale Veerkracht – Fontys Sociale Studies & lectoraat Diversiteit en (Ortho)pedagogisch Handelen – Fontys Pedagogiek

In de stedelijke omgeving lijkt vrije publieke ruimte van en voor alle inwoners onder druk te staan. Ten eerste omdat er in binnensteden een verdichting en privatisering optreedt met als keerzijde dat er uitsluiting kan ontstaan. Publieke ruimte wordt steeds meer toegeëigend of door beleidsmakers aangewezen als ruimte voor specifieke doeleinden. In Nederland is de zogenoemde ‘speelruimtebenadering’ kenmerkend voor hoe publieke ruimte wordt aangewezen en ingericht voor jongeren (van der Meulen & van Melik, 2019). Dit zijn afgeschermd, georganiseerde plekken, bedoeld om te spelen en samen te komen. Denk aan speeltuinen of aangewezen ‘hangplekken’ voor jongeren. Ondanks de goede intentie kan deze ‘speelruimtebenadering’ ertoe leiden dat de aanwezigheid van jongeren buiten die georganiseerde ruimtes steeds minder getolereerd wordt.

Daarnaast ervaren bewoners in toenemende mate (geluids)overlast van jongeren die gebruik maken van publieke ruimte (Karsten e.a., 2001) en wordt er gesproken over toenemend vandalisme en criminaliteit. Meldingen van overlast nemen toe bij lokale handhavers die op hun beurt sociaal- en pedagogisch werkers aansporen preventief te interveniëren. De problematisering van jongeren in de publieke ruimte en daaropvolgende interventies kennen het risico dat het gevoel van uitsluiting nog verder toeneemt bij jongeren. Dit roept de vraag op welke rol sociaal en pedagogisch werkers hebben als het gaat over jongeren en de publieke ruimte in steden?

Geïnspireerd door een evaluatieonderzoek in vier Belgische lokale contexten over de inzet van jeugdopbouwwerkers (Moris & Loopmans, 2015), werken we met de lectoraten aan een onderzoeksaanvraag die zich richt op de inclusieve publieke ruimte voor jongeren. In lijn met de bevindingen van Moris en Loopmans (2015) beschouwen we de inrichting van de publieke ruimte als een (democratisch) proces, in plaats van een doel op zich. Dit betekent dat we met ons participatief onderzoek manieren willen onderzoeken waarop jongeren als gelijkwaardige aan volwassenen in gezamenlijkheid een inclusieve publieke ruimte kunnen inrichten en gebruiken. De presentatie van onze onderzoeksaanvraag gebruiken we graag als feedbackmoment.

Bijdrage 3: Realiseren van community bevorderende en politiserende leerpraktijken

Auteur(s): Stefania Maginzali, Living Lab StiPP/Social Work en Paula Smith, lectoraat Empowerment & Professionalisering, Hogeschool Inholland

Binnen living lab 'Studenten in Poelenburg en Peldersveld' (StiPP) werken we met studenten van diverse opleidingen, wijkbewoners, wijkprofessionals, docenten en onderzoekers samen aan maatschappelijke vraagstukken die spelen in de wijken Poelenburg en Peldersveld. Twee wijken in Zaanstad die zich o.a. kenmerken door een lage sociaal-economische status. Dit living lab is één van de vele voorbeelden van leergemeenschappen waar praktijk, onderzoek en onderwijs samenkomen.

In een living lab als StiPP werken we aan het bekwamen van de toekomstige beroepsprofessional, die al vroeg in de studiecariëre ervaart hoe diens referentiekader en socialisering van invloed zijn op de eigen beroepspraktijk. Daarnaast leert de student professionele competenties toepassen en het belang van integraal werken aan complexe maatschappelijk vraagstukken.

Tevens streven we innovatieontwikkeling na. Door te werken aan maatschappelijke vraagstukken die spelen in de wijk, is het mogelijk om structurele systeemfouten te signaleren en doorgronden. Hiervoor is het van belang om contextsensitief te werk te gaan. Contextsensitief werken houdt in dat je zicht hebt hoe behoeften, wensen en vragen van mensen samenhangen met de context waarbinnen ze plaatsvinden. Niet alleen in de nabije omgeving, maar ook binnen de context van wat er speelt op politiek, beleid en organisatieniveau, en dat je daarop je handelen als professional kunt afstemmen. Het lectoraat Empowerment & Professionalisering doet hier ook onderzoek naar en werkt aan een boek voor het onderwijs waarin de term contextsensitief werken centraal staat.

Door contextsensitief te werken, kan je dus binnen een leergemeenschap mogelijkwerwijs systeemverandering bereiken. Daarmee schuilt een potentiële kracht voor politiserend werken. Maar hoe doe je dat met studenten die 'van buiten de wijken' komen en voor een korte periode aanwezig zijn? Hoe versterk je de collectieve kracht, rekening houdend met verschillende rollen van bewoners, professionals, studenten, docenten en onderzoekers?

In deze workshop brainstormen we over de condities die er nodig zijn om tot community bevorderende en politiserende leergemeenschappen te komen.

Bijdrage 1: Kinderrechten in pedagogisch werk

Auteur(s): Sophie Vermaning, lectoraat Jeugd, Inholland Pedagogiek en Hanske Douwenga, Master ecologische pedagogiek, lectoraat Jeugd, Hogeschool Utrecht

Als pedagogische professional heb je dagelijks te maken met het behartigen van allerlei belangen. Die van de opvoeders, je collega's, systemen maar bovenal die van de jeugdige. Dit laatste belang, ook beschreven in art. 3 van het Internationaal Verdrag inzake Rechten van het Kind, onder spanning. De ene pedagogische maatschappelijk crises volgt de ander op. Wachtlijsten worden groter en bezuinigingen volgen elkaar in razend tempo op, steeds meer kinderen groeien op in een onveilige situatie, pedagogische professionals vallen uit waarmee er geen continuïteit geboden kan worden en kinderen kunnen niet naar school omdat er geen leerkrachten beschikbaar zijn. Het kindbelang is steeds verder gemarginaliseerd en het goede kinderleven staat meer dan ooit onder druk.

Als een vakgebied zich bij uitstek bezighoudt met maatschappelijke, pedagogische vraagstukken dan is het de pedagogiek. In het publieke debat ontbreekt de pedagogische stem echter en wordt het verhaal van de pedagogiek nauwelijks gehoord. Beslissingen die worden genomen zijn gebaseerd op marktwerking en de systeemwereld is leidend. De pedagogiek staat buitenspel.

Sophie Vermaning en Hanske Douwenga, docenten pedagogiek, zijn uit verontwaardiging het pedagogisch collectief gestart. Vanuit gezamenlijkheid werken zij aan een sociale beweging en een pedagogisch fundament in onze samenleving. Er hebben zich al meer dan 400 professionals aangesloten. Vanuit het collectief zetten ze de beweging in gang om het pedagogisch geluid in het publieke debat over grote ethische en politieke pedagogische vraagstukken meer te laten horen.

In deze presentatie/ workshop delen ze graag de achterliggende, kritisch-emancipatorische gedachte van het pedagogisch collectief. Daarnaast gaan ze graag met deelnemers in gesprek hoe zij deze beweging in hun eigen pedagogische praktijk kunnen inzetten.

Bijdrage 2: Kinderrechten onder druk in het Groninger Aardbevingsgebied?

Auteur(s): Dr. S.L. Ketner, Hanzehogeschool Groningen, Werkplaats Sociaal Domein Noord

Met Kenniscentrum NoorderRuimte, recent een onderzoek gestart naar kinderen en jongeren in het aardbevingsgebied.

Door de aardbevingsproblematiek in Groningen ondervinden veel inwoners van het gebied psychosociale problemen (zie o.a. Dückers et al., 2023). Ook jeugdigen ervaren psychosociale klachten door de aardbevingsproblematiek. Onderzoek wijst uit dat een deel zich angstig en onveilig voelt door de aardbevingen (Zijlstra et al., 2022). Ook maken kinderen en jongeren zich zorgen om mensen in hun omgeving en hebben ze last van de bouwwerkzaamheden rond de versterkingsopgave. Door verhuizingen voelen zij zich minder verbonden met hun slaapkamer, huis of buurt. Bovendien maakt stress bij ouders hun kinderen angstiger en kan deze stress ook tot gevolg hebben dat ouders minder aandacht hebben voor hun kinderen. Tot slot is het vertrouwen van jongeren in de overheid laag; zij voelen zich tweederangsburgers (Zijlstra et al., 2022). Het is dan ook niet verrassend dat een rapport van de Ombudsman uitwijst dat 1 op de 5 Groningse jongeren het leven een onvoldoende geeft, tegenover 13% landelijk (Kinderombudsman, 2022).

Op dit moment zijn we bezig met dataverzameling bij verschillende stakeholders in de provincie, tijdens de conferentie willen we de eerste uitkomsten van ons onderzoek presenteren. We laten aan de hand van concrete verhalen van kinderen en jongeren zien op welke manier Kinderrechten onder druk kunnen staan in het aardbevingsgebied. De verschillende leefwerelden van jongeren komen hierbij aan bod zoals gezin, dorpsgemeenschap, vrije tijd en school. In het onderzoek kijken we zowel naar de effecten van de aardbevingsproblematiek op de leefwerelden als naar de aanwezige bronnen van veerkracht. Hierbij werken we vanuit het begrip Ecologische Veerkracht. Het onderzoek zal uiteindelijk concrete aanknopingspunten opleveren om de jeugd in Groningen te versterken.

Bijdrage 3: Kinderrechten vertalen naar de praktijk

Auteur(s): Tom van den Eertwegh, Lectoraat Opvoeden voor de Toekomst, Fontys Pedagogiek

Het lectoraat Opvoeden voor de Toekomst en het Innovatienetwerk Jeugd werken al jaren samen om behoeften, ideeën en wensen van kinderen in beeld te brengen bij de lokale politiek. Tijdens een jaarlijkse ‘kinderrechtentour’ in Tilburg en omliggende gemeenten wordt door verschillende politiserende werkvormen (arts-based) onderzoek gedaan naar de belevingswereld van kinderen.

In november 2023 is tijdens de kinderrechtentour onderzoek gedaan naar de betekenis die kinderen geven aan ‘inclusie’, hoe zij dat in hun dagelijks leven ervaren en hoe zij de wereld inclusiever willen maken. Kinderen gingen in gesprek met student-onderzoekers en gaven ook via andere vormen van expressie een inkijkje in hun binnenwereld. Hun verhalen en adviezen werden gepresenteerd aan politici en beleidsmakers van de betreffende gemeenten.

Nu willen we het onderzoek een stap verderzetten door de ideeën, wensen en adviezen van kinderen te vertalen naar de praktijk. Bij veranderingen en innovaties zie je vaak dat belangen van betrokkenen op gespannen voet staan. Om de belangen te behartigen van partijen die minder snel gehoord worden (zoals kinderen) is een politiserende aanpak belangrijk. Wij willen Strategisch Omgevingsmanagement (SOM) inzetten om via de mutual-gains-benadering belangen en betrokkenen te verenigen in een gezamenlijke aanpak. De opgave waar we mee starten ontstaat vanuit de inbreng van kinderen. Na een strategische analyse gaan we in gesprek met alle betrokkenen om via onderhandelingen uit te komen op een gedragen aanpak.

In deze sessie wil ik eerst kort onze werkwijze toelichten en tot welke resultaten dit heeft geleid. Daarna wil ik door een actieve werkvorm de toepasbaarheid verkennen van strategisch omgevingsmanagement voor politiserend werken in het pedagogisch domein.

Bijdrage 1: Heb jij invloed op goed werk?

Auteur(s): Jaap van den Bosch (Hogeschool Inholland Rotterdam, lectoraat Ecosociaal werk) en Elizabeth van Twist (Hogeschool Rotterdam), verbonden aan de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland Zuid.

Verschillende sociaal professionals in Rotterdam hebben de indruk dat wat nodig is in hun (multiprobleem)cases buiten hun eigen invloedssfeer ligt. Hoe kun je als professional je eigen invloed vergroten en creatief omgaan met beperkende kaders? Hoe krijg je als (sociaal) werker meer ruimte om het goede te doen?

Het werkteam multiproblematiek van de Werkplaats Sociaal Domein Zuid-Holland-Zuid, een regionaal samenwerkingsverband van maatschappelijke organisaties en Hogescholen, is met deze vragen aan de slag gegaan. De afgelopen twee jaar deed zij onderzoek en voerde ze een experiment uit met een wijkteam in Rotterdam, waarin onderzocht is hoe professionals handelen vanuit andere kaders. Op basis van de good practice van deze (sociaal) werkers en onderzoeksresultaten is er een training ontwikkeld voor sociaal professionals die zeer kundig zijn, maar zich vaak meer dienstverlener dan vakman voelen. Het doel van de training: meer inzicht krijgen op en ruimte creëren voor je vakmanschap. De succesvolle elementen uit de training, delen we graag tijdens onze workshop in Brussel. We gaan op een interactieve manier aan de slag met een tool uit de training waarmee je ziet aan welke knoppen je als professional kunt draaien: Wat is er nodig om je gedrag, de samenwerking of kaders te veranderen?

Benut onze ervaringen, tool en adviezen voor jouw werk en deel jouw ervaring en kennis in deze workshop over professionele invloed. Ontdek met elkaar waar jouw professionele ruimte en invloed liggen om het goede te doen in je werk en denk mee over hoe politiserend handelen professionals kan helpen hun vakmanschap te vergroten.

Kortom, een interactieve wederkerige workshop voor onderzoekers, docenten en professionals die zich bezighouden met het sociaal domein.

Bijdrage 2: Stilvallen geeft veerkracht

Auteur(s): Caroline Damman, Leen Sannen, Goedele Slots, Odisee hogeschool

Actuele tendensen zoals digitalisering, toenemende informatiestromen en hoge eisen op vlak van prestaties en efficiëntie zetten de sociale sector onder druk. Bovendien krijgen hulp- en zorgverleners te maken met cliënten en problematieken die een grote impact hebben en niet zelden sporen nalaten. Van professionals wordt toenemende wendbaarheid en weerbaarheid verwacht. Aandacht voor zelfzorg en veerkracht lijkt in onze samenleving de individuele verantwoordelijkheid van de professional. Het versterken van veerkracht is evenwel een gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij ook overheden en organisaties een belangrijke rol hebben.

In deze workshop krijg je zicht op hoe professionals én organisaties (waaronder leidinggevend) stappen kunnen zetten naar een grotere veerkracht. Via reflectievragen en opdrachten sta je stil bij je eigen veerkracht en bij de veerkracht van je team of organisatie.

Veerkracht is de kracht en de moed om het best mogelijke antwoord te bieden op de uitdagingen van elke dag, met zorg en mildheid voor jezelf, met je waarden als kompas en in verbinding met de mensen die er voor jou toe doen (Damman, C., Sannen, L., Slots, G. (2023)).

De inzichten en opdrachten uit de workshop zijn ontwikkeld op basis van jarenlange ervaring in het werken rond veerkracht met professionals en teams in de hulp- en zorgverlening in Brussel en daarbuiten. Ze werden gebundeld in het praktijkboek *Stilstaan in beweging. Inspiratie voor meer veerkracht* (Damman, C., Sannen, L., Slots, G. (2023)), momenteel in druk bij Borgerhoff & Lamberigts. In het project "Opleidingen van de toekomst" (ESF) binnen de pijler psychosociale zorg, worden deze inzichten ook online uitgewerkt voor sociale professionals.

Reeds nieuwsgierig? Surf naar www.stilvallengeeftveerkracht.be

Wandeling 1: Wandeling vanuit pedagogisch perspectief

Titel: Samen opvoeden in de wijk: een pedagogische wandeling door Schaarbeek vanuit een ecologisch perspectief

Auteur(s): Loes Houweling, Edwin Nieman, Lisette van der Poel, Instituut Ecologische Pedagogiek, Hogeschool Utrecht

Binnen de ecologische pedagogiek gaat we er vanuit dat alles en iedereen in verbinding met elkaar staat en bestaat. Kinderen en jongeren groeien op in verbinding met hun fysieke en sociale omgeving en deze verschillende omgevingen zijn van invloed op dat opgroeien en op elkaar als opvoedingscontext. In de pedagogische wandeling die we gaan maken, verkennen we de fysieke en sociale omgevingen van jeugdigen in Schaarbeek. We onderzoeken hoe deze elkaar en het opgroeien en opvoeden van jeugdigen beïnvloeden. We bekijken daarbij vooral welke pedagogische mogelijkheden en uitdagingen deze omgevingen bieden aan pedagogen en sociaal werkers. Hoe kunnen we, gezamenlijk en in verbinding, relaties realiseren binnen en tussen opvoedingscontexten om zo tot een ondersteunende en stimulerende opvoedingscontext te komen?

Ronde 2: donderdag 14.00-15.30u

Symposium 2: Streven naar sociale rechtvaardigheid in community work

Auteur(s): Jeroen Gradener, Lectoraat Youth Spot, Hogeschool van Amsterdam en Femke Kaulingsfreks, Lectoraat Jeugd & Samenleving, Hogeschool Inholland

Politisering als opdracht voor het sociaal werk heeft zich de voorbije jaren in zowel Vlaanderen als Nederland als urgent debat in het sociaal domein genesteld. Het debat gaat over meer aandacht voor noties als sociale rechtvaardigheid, zeggenschap en mensenrechten als handelingskader voor sociaal werkers. Hoe kunnen sociaal werkers samenwerken met en aandacht vragen voor de belangen van gemarginaliseerde gemeenschappen die in hun dagelijks leven de effecten van structurele ongelijkheid ervaren? Hoe gaan ze daarbij om met onderbescherming en de voorwaarden die gesteld worden aan het ontvangen van zorg en ondersteunen terwijl sociale en economische rechten niet gewaarborgd zijn voor mensen in preciaire omstandigheden? En hoe houden ze zichzelf als professional staande in een context waarin ze geconfronteerd worden met onrecht dat ze vaak niet zelf kunnen oplossen? Het debat heeft de neiging werelden tegenover elkaar te stellen: systeem- versus leefwereld, bureaucratie versus burger, professional versus cliënt. In de praktijk krijgen collectieve vormen van sociaal werk zoals jongerenwerk en opbouwwerk echter vorm in de interactie tussen professionals, bewoners en beleid (Duyvendak en Uitermark, 2005). Wij onderzoeken hoe machtsrelaties in deze collectiviserende praktijken in het sociaal werk vorm krijgen en aan welke belangen wel of juist niet recht kan worden gedaan in het spanningsveld tussen bewoners, professionals en beleid. We zijn daarbij geïnteresseerd in de sterke waardengeladenheid (Flyvbjerg et al, 2012) van deze praktijken, en de mate waarin ze 'prefiguratief' (Debruyne en Van Bouchaute, 2021) kunnen zijn; in hoeverre er in de relaties tussen professionals en (jonge) bewoners uitdrukking gegeven kan worden aan een mogelijke en gewenste inrichting van de samenleving die duurzaam, inclusief en rechtvaardig is; hoe we voorbij het paradigma van individuele verantwoordelijkheid onze onderlinge afhankelijkheid van zorg naar elkaar toe als ons 'collectieve lot' (Tronto 2017) kunnen omarmen. In Crafting Resilience richten twee promotieonderzoekers en een Postdoc zich op hoe community werkers en jongerenwerkers op zoek gaan naar 'kooltjes van hoop' (van den Dries), zich verzetten met behulp van gepolitiseerde liefde (Redan) en naar ruimte voor het besef van collectiviteit in 'bureaucratisch sociaal werk' (Wissink). In de workshop willen we met onderzoekers verkennen welke aanknopingspunten er in bestaande praktijken van collectiviserend werken zijn om een krachtige onderzoeksagenda rondom politisering in het sociaal domein op te bouwen.

Bijdrage 1: De rol van het jongerenwerk in de strijd voor sociale rechtvaardigheid: lokale focus, kritische pedagogiek en liefde op het pad naar sociale rechtvaardigheid

Auteur(s): Sharifah Redan, Lectoraat Jeugd & Samenleving, Hogeschool Inholland

In lijn met het gedachtegoed van denkers zoals Paulo Freire (1970) pleiten verschillende onderzoekers voor kritisch jongerenwerk (Balldridge, 2019; Ginwright & Cammarota, 2002). In dit jongerenwerk erkennen jongerenwerkers dat de problemen van jongeren niet individueel zijn, maar samenhangen met systematische onderdrukking. Kritische jongerenwerkers ondersteunen jongeren in het aanklaarten van onrechtvaardigheid, bieden kennis over sociaal onrecht, stimuleren talentontwikkeling en verzetten zich tegen beleid wat in hun ogen schadelijk is voor jongeren. Geïnspireerd op onder anderen bell hooks (2001) en Paulo Freire (1970), staat in dit onderzoek centraal welke rol gepolitiseerde liefde speelt in deze praktijken. De basis van dit denkbeeld is dat onderdrukking enkel overwonnen wordt wanneer men erin slaagt zich vanuit liefde voor de mens als geheel, samen met onderdrukten, tegen onderdrukking te verzetten. Uit internationaal onderzoek weten we dat jongerenwerkpraktijken waarin dit denkbeeld leidend is gecompliceerd worden door financiering, beleidsverwachtingen en maatschappelijke ontwikkelingen die tegengesteld zijn aan de belangen van de jongeren en jongerenwerkers (Balldridge, 2019; de St Croix, 2013; Lavie-Ajayi & Krumer-Nevo, 2013). Jongerenwerkers balanceren een speelveld waarin ze het publieke vertrouwen, gemeentelijke machtsrelaties, hun eigen organisatiebelangen en communityvertrouwen moeten afwegen.

Met etnografische methoden verkrijgt dit onderzoek meer inzicht in Nederlandse jongerenpraktijken waar gepolitiseerde liefde te herkennen is. Deze praktijken kenmerken zich door sterke pedagogische relaties, voorliefde voor de wijk, hoop op emancipatie voor wijk en jongeren en kennis van de leefwereld van de jongeren. Ze ontvangen hiervoor institutionele erkenning. Deze erkenning en waardering krijgen ze ook van jongeren en hun families, die deze praktijken roemen omdat ze zich gezien voelen en ruimte krijgen zichzelf te ontwikkelen. Binnen deze praktijken richt ik mij op de vraag *Hoe bouwen en bewaken jongerenwerkers pedagogische relaties en ruimten welke tegemoetkomen aan de specifieke behoeften van jongeren in gemarginaliseerde posities en hoe navigeren zij de invloed van politiek en beleid op dit proces?*

Bijdrage 2: Het sociale gezicht van sociaal werk: ga er maar aanstaan

Auteur(s): Anke van den Dries, Hogeschool van Amsterdam

Het debat rond politiserende praktijken is steeds luider te horen (Kaulingfreks, 2022; Van Bouchaute & Vanderhulst, 2022), hoewel nog regelmatig 'over de hoofden' van werkers gevoerd. Sociaal werkers geven hun normatieve professionaliteit vorm in 'rommelige' of 'modderige' contexten, waarbij door reflectie op en in praktijkervaringen diens competenties van 'artistry' (kunstenaarschap/ambachtelijkheid) worden verfijnt (Schön, 1983, Van Ewijk, 2019). Ze kunnen daarin een machteloze acrobatische spagaat ervaren tussen hun doelgroep en de systeemwereld (Van den Dries, 2022). Individuele werkers gaan op verschillende manieren om met die spagaat, met als wellicht meest extreme coping het verlaten van het beroepsveld (Hoijsink, 2022). Dat is zorgwekkend omdat de aard van het werk juist vraagt om langdurige investering in de complexe relaties met en tussen burger en overheid. De morele spanning kan individueel lijken, maar is verbonden met collectieve processen. Als sociaal werker en kersverse promotieonderzoeker veronderstel ik dat de spanningen waarmee sociaal werkers worden geconfronteerd bij het werken aan sociale rechtvaardigheid, dehumaniserende en vervreemdende effecten kunnen hebben, wat hen paradoxaal genoeg verder weg kan drijven van dat doel. Ik ben geïnteresseerd in de impact die dit heeft op hen als professional, burger en als mens. Mijn stellingname is dat velen willen bijdragen aan sociale rechtvaardigheid, hoewel wellicht niet altijd onder die terminologie of met een gevoel erop toegerust te zijn. Samen met drie community werk praktijken zou ik via een participatieve en etnografische aanpak op zoek willen gaan naar kansen om collectief sociale rechtvaardigheidspraktijken te versterken. Het zoeken naar 'best goed werk' (Mattingly, 2013) in alledaagse modderige morele werkpraktijken – hoe taai, fragiel en riskant ook - kan dienen als morele laboratoria en wegwijzers van hoe het werk 'bewerkt' kan worden, of het leven geleefd kan worden. Ik geloof dat we gezamenlijk 'kooltjes van hoop' (Kunneman, 2009) kunnen vinden om aan te blazen.

Bijdrage 3: Papierwerk en ons collectieve lot van afhankelijkheid: Waarom we bureaucratisch sociaal werk serieus moeten te nemen om community building te verstevigen

Auteur(s): Lieke Wissink, Lectoraat Jeugd & Samenleving, Hogeschool Inholland

Bureaucratie wordt vaak weggezet als een tijdrovende afleiding van 'echt' sociaal werk, hoewel datzelfde papierwerk sociaal werk praktijken faciliteert (Gibson, Samuels en Pryce 2018). Bovendien eist papierwerk een aanzienlijke verzameling van praktische handelingen op in het dagelijkse werk dat in sociaal werk praktijken wordt verzet, welke verstrengeld zijn met nationaal en lokaal welzijnsbeleid. Zo schat een recente studie van Movisie dat naar 30% van het werk voor Nederlandse sociaal werkers bestaat uit bureaucratische handelingen (Liefhebber & Van Pelt 2022: 4). Toch is er maar weinig bekend over dit bureaucratische aspect van sociaal werk.

Hoewel de roep op de bureaucratische lasten van sociaal werkers te verlichten legitiem is, richt dit onderzoek zich juist op het verkrijgen van meer inzicht in de dagelijkse werkingen ervan. Ik introduceer de term 'bureaucratisch sociaal werk' om de kennispraktijken van papierwerk te belichten, en hoe deze de relatie mediëren tussen sociaal werk en (lokaal) beleid. Welke kennis wordt in deze relatie, zoals gemedieerd door papierwerk, bestendig of juist verworpen? De bureaucratische interactie tussen grassroots community organisaties en lokale 'street-level' ambtenarij staat daarbij in dit onderzoek centraal.

Kan bureaucratie tegemoet komen aan de beleving van collectiviteit dat community building voorstaat, daarbij geïnspireerd op Tronto haar concept van ons 'collectieve lot' van onze onderlinge afhankelijkheid in de zorg voor elkaar (2017: 37). Hoe worden gemeenschapsbelangen vertaald, vervormd, en welke gaan mogelijk verloren in de onderhandeling die bureaucratisch sociaal werk faciliteert? Door inzicht in deze dynamiek te verwerven kunnen we vervolgens vragen of, en hoe, we papierwerk rondom sociaal werk praktijken willen transformeren om recht te doen aan de vormen van samen-leven die community building voorstaat

Symposium 3: Kinderrechten begrijpen en faciliteren binnen de context van asielopvang

Auteur(s): Kaat Van Acker, Katja Fournier & Dirk Geldof, Odisee hogeschool

Gezinnen met kinderen vormen een belangrijke en bijzondere groep in de asielopvang in België en Nederland. In België waren in 2022 bijna de helft van de bewoners in de opvang gezinnen 43%, Fedasil, 2022). Eén op de drie bewoners is jonger dan achttien jaar. Vaak hebben ze bedreigende situaties meegemaakt voor en tijdens de vlucht, soms ook na aankomst hier. Het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind is in België en Nederland van kracht voor alle kinderen onder zijn rechtsbevoegdheid, dus ook voor kinderen in de opvang. In de praktijk vormt het garanderen van provisie, protectie, participatie en preventierecht voor kinderen in de opvang een ware uitdaging. Nog meer dan andere kinderen stoten ze op moeilijkheden in de toegang tot geestelijke gezondheidszorg, (aangepast) onderwijs en vrije tijd omwille van taal- en financiële barrières, afstand en transport (Fournier et al., 2022).

In dit symposium bieden we aanknopingspunten voor het werken aan een kindvriendelijke opvang op verschillende domeinen. Een basispremissie hierbij is dat werken aan een kindvriendelijke opvang onlosmakelijk verbonden is met het ontwikkelen van een visie op de rechten en verantwoordelijkheden van ouders en gezinnen in de opvang. Hierbij vertrekken we evenzeer vanuit een veerkrachtgerichte benadering (Groeninck et al., 2019; Walsh, 2016) waarbij we oog hebben voor de veelheid aan manieren waarop veerkracht tot uiting komt in de dagdagelijkse acties en ervaringen van kinderen, hun gezinnen en omringende hulpverleners (Van Acker et al., 2022). Die veerkracht is deels persoonsgebonden, maar wordt in belangrijke mate mee beïnvloed door de opvangcontext waarin ze na de vlucht terechtkomen en door de relaties die zich in deze nieuwe context vormen met opvangmedewerkers, hulpverleners, leerkrachten en andere betrokkenen. Aandacht voor de institutionele en structurele factoren die deze veerkrachtige handelingen kunnen bevorderen of belemmeren is daarom cruciaal.

Bijdrage 1: Hoe samen werken aan/voor veiligere opvangcentra voor (asielzoekende) kinderen?

Auteur(s): Katja Fournier, Kaat Van Acker, & Dirk Geldof, Odisee hogeschool

Uit het AMIF onderzoek “Kansen van kinderen in opvang versterken” (2020-2022) waar 149 personen, waarvan 38 kinderen, geïnterviewd werden, blijkt dat de overgrote meerderheid van de geïnterviewde kinderen zich onveilig te voelt in opvangcentra (Fournier et al, 2022), opvangcentra die net de kans zouden moeten geven om tot rust te komen na de ontberingen van de vlucht en het leven in het thuisland.

In het eerste deel van deze paper analyseren we de verschillende oorzaken, dimensies en gevolgen van onveiligheid in opvangcentra. Een opvangcentrum vormt immers een zeer aparte context; Gezinnen leven er dicht op elkaar (met mensen die men niet kent), in onaangepaste gebouwen, geconfronteerd met dagelijkse stressoren (toekomstonzekerheid, nieuwe taal, enz.), terwijl men ook nog de zware rugzak van de vlucht met zich meedraagt. Gezinsleden en andere bewoners ontwikkelen psychische moeilijkheden en ook gezinsrollen verschuiven, wat elk op zijn beurt spanningen met zich meebrengt. Kinderen voelen deze spanningen, zien incidenten en zijn soms slachtoffer van geweld in deze context.

Veiligheid betekent niet enkel – in negatieve zin - het ontbreken van geweld, maar ook het werk maken van een positief leefklimaat. (On)veiligheid heeft immers ook een sociale en relationele component. In het tweede deel van de paper onderzoeken we de rol, mogelijkheden en beperkingen van opvangmedewerkers om een veiligere opvang voor kinderen en gezinnen te realiseren. Opvangmedewerkers en (psychosociale) hulpverleners worden immers meervoudig uitgedaagd. Hoe kunnen opvangmedewerkers inspelen op de infrastructurele aspecten van onveiligheid? Hoe kunnen ze ervoor zorgen dat kinderen (en de andere bewoners) samen bouwen aan een positief leefklimaat? En hoe zorgen ze ervoor dat kinderen met hun ervaringen van objectieve en subjectieve onveiligheid op een kindvriendelijke, laagdrempelige maar ook effectieve manier worden opgevolgd. Dit vergt onder andere van opvangmedewerkers om zich te verdiepen in gezins- en groepsdynamieken (tussen kinderen).

Bijdrage 2: Het centrum door kindergen: onverwachte reacties als eye-opener voor reflectie over de dagelijkse omgang met kinderen

Auteur(s): Siska Van Daele en An Piessens, Karel De Grote Hogeschool

Een opvangcentrum voor asielzoekers is een tijdelijke woonomgeving waar verschillende mensen verblijven, ook kinderen op de vlucht. Vanuit een opvangcentrum ontdekken de kinderen een nieuwe wereld en zoeken ze hun weg in de gastsaamenleving. In het praktijkgerichte onderzoek 'Onderweg' dat van 2019 tot 2022 liep aan het onderzoekscentrum Pedagogie in Praktijk van de Karel de Grote Hogeschool, zoomden we in op hun beleving. We brachten in kaart hoe jonge kinderen de vrije tijd en de schooltijd beleven, welke hindernissen zij daar ervaren en welke mogelijkheden zij zien. We zetten daarvoor een heel arsenaal aan participatieve en creatieve methoden in. In hun respons op die onderzoeksmethoden daagden de kinderen ons regelmatig uit om het perspectief te verbreden naar 'het leven in het opvangcentrum'. Bovendien verliep niet elke participatieve activiteit even harmonieus. We beschouwden de reacties van kinderen als een uitnodiging om na te gaan hoe inclusief het participatiebegrip was dat we hanteerden (Valentine, 2011). Door de reacties van de kinderen als betekenisvolle informatie te beschouwen en niet als ordeverstoring, kregen we relevante inzichten in de manier waarop kinderen het leven in een centrum beleven en op allerlei manieren proberen bij te sturen. We experimenteerden met nieuwe participatievormen en leerden bij over de informatie die de kinderen nodig hebben om zich ergens thuis te voelen. Die inzichten bieden aanknopingspunten voor een bredere reflectie over de omgang met kinderen op de vlucht.

Bijdrage 3: Geestelijke gezondheid in asielcentra: een eerstelijns perspectief

Auteur(s): Sofie Vindevogel HOGENT, EQUALITY//ResearchCollective

Verzoekers om internationale bescherming ervaren vaak complexe psychische kwetsuren, maar detectie en ondersteuning hier rond verlopen eerder moeizaam in de asielopvang. Psychische ondersteuningsnoden worden hierdoor complexer, wat het opvangnetwerk onder druk zet en tot ervaringen en interventies leidt die meer ingrijpend zijn voor bewoners en hun omgeving.

Eerstelijnsmedewerkers in de asielopvang bevinden zich in een sleutelpositie om psychische ondersteuningsnoden te observeren en bespreekbaar te maken, en vervolgens het recht op geestelijke gezondheidszorg mee te realiseren. Momenteel heersen er echter onduidelijkheden rond welke rol eerstelijnsmedewerkers hierin kunnen opnemen en hoe ze deze rol kunnen invullen.

In opdracht van AMIF en in samenwerking met Fedasil wordt een training needs assessment uitgevoerd bij eerstelijnsmedewerkers in het Fedasil opvangnetwerk. Voor deze assessment wordt een online survey verspreid en zullen key informant interviews worden afgenomen om beter zicht te krijgen op ervaringen, competenties, noden en hefboomen die eerstelijnsmedewerkers ervaren.

In deze bijdrage wordt ingegaan op hoe vanuit de eerstelijnspositie in het opvangnetwerk ingezet kan worden op geestelijke gezondheid onder verzoekers om internationale bescherming. Inzichten uit transculturele orthopedagogiek, sociaal rechtvaardigheidswerk en geestelijke gezondheidszorg worden besproken in relatie tot een analyse van huidige belemmeringen en noden alsook hefboomen en mogelijkheden in het Fedasil opvangnetwerk.

Hiermee beogen we een impuls te geven aan het versterken van de veerkracht van het Fedasil-opvangnetwerk met betrekking tot het opvangen van personen met psychische ondersteuningsnoden, maar ook bredere uitwisseling te stimuleren rond de rol van sociaal werkers en pedagogen op dit terrein.

Bijdrage 1: Zorg & Veiligheid, domeinoverstijgend werken

Auteur(s): Monica Stouten-Hanekamp, MSc en Wilma Rademaker-Den Hertog, Hogeschool Viaa (Zwolle), Academie Social Work & Theologie / Lectoraat Samenlevingsvraagstukken –WSD regio Zwolle

Een opeenstapeling van hulpvragen van mensen met complexe ggz-problematiek, in relatie tot verschillende maatschappelijke factoren leidt regelmatig tot onbegrepen en ongewenst gedrag. Tussen het Zorg, Veiligheids- en Sociaal domein in regio Zwolle is de wens uitgesproken de samenwerkingsketen te versterken, omschreven in de 'Agenda Zorg en Veiligheid'. Onderdeel van deze Agenda is onderzoek doen naar hoe goede samenwerking tussen betrokken organisaties zoals politie, hulpverlening en wooncorporaties vorm moet krijgen. En welke samenwerking met de inwoners waar het over gaat en hun (woon)omgeving wenselijk is.

Lectoraat Samenlevingsvraagstukken/WSD regio Zwolle geeft dit onderzoek vorm door Waarderend Onderzoek met de praktijk. Eén onderdeel is het ophalen van ervaringen van mensen 'die het betreft' en ervaringen van professionals die met deze mensen werken. Welke ervaringen zijn er over contacten met en tussen hulpverleners, politie, wooncorporaties, et cetera?

Door het houden van interviews krijgen we inzicht in ieders werkelijkheid. We zien dat hoe professionals vanuit verschillende domeinen praten over de mensen waar zij mee werken enorm verschilt met hoe deze mensen zélf over hun leven – getekend voor problemen, verslavingen, psychiatrie - praten. We zien meerdere werkelijkheden.

Vanuit het *holistisch principe* staat de *beleving van de werkelijkheid* centraal. Deze werkelijkheid moet *in zijn geheel gezien en begrepen worden*. Dat brengt ons bij de vraag **hoe de verschillende werkelijkheden mee te nemen in ons onderzoek bij elkaar aan laat sluiten.**

Hoe neem je de verschillende werkelijkheden mee in je analyse en rapportage? Hoe kunnen ze naast elkaar bestaan?

Diezelfde vraag stellen we ten aanzien van verschillende type gesprekken en de context van de gesprekken die we voeren. Welke waarde heeft deze informatie, hoe verhouden ze zicht tot elkaar en hoe neem je dit mee in de analyse?

Hoe doe je als onderzoeker recht aan de werkelijkheden en hoe kan je werkelijk bijdragen aan het verbeteren van de praktijk?

Deze vragen willen we in een interactieve presentatie met mede-onderzoekers exploreren.

Bijdrage 2: Kenniswerkplaats Onbegrepen Gedrag Twente

Auteur(s): Monique Engelbertink, lectoraat Social Work, Saxion Enschede

In 2021 werd een dringende oproep gedaan door professionals uit de ggz, wijkteams, jeugdbescherming, sociaal domein en gemeenten om te komen tot een fundamentele transformatie in de psychiatrie en het samenspel met het sociale domein (Van Dorp, 2021). Deze professionals gaven aan dat duurzame hulp en (outreaching) integrale zorg ontbreekt in het zorgsysteem van Nederland. Het bestaande onderscheid tussen medische en niet medische GGZ werkt belemmerend voor mensen met psychische problematiek. Het sociale model waarbij de leefsituatie en het netwerk van de burger centraal staat doet meer recht aan de complexiteit waarin mensen zich soms begeven. Echter integraal werken is niet altijd makkelijk. Het blijkt dat professionals ervaren dat er integraal gewerkt wordt maar het komt in de knel zodra de casus te complex is, de werkdruk te hoog ligt en/of wanneer er tekort aan financiële middelen is (Zweers & Weijerink, 2022). Om integrale zorg te optimaliseren bij psychisch onbegrepen gedrag is een Kenniswerkplaats opgericht vanuit een Startsubsidie Kenniswerkplaats Onbegrepen Gedrag (ZonMw).

Onderzoeksvragen

In hoeverre werken bestaande praktijken in regio Twente vanuit zes perspectieven van integrale (financiële) zorg? Hoe kan integrale (financiële) zorg geoptimaliseerd worden?

Methode

Middels twee werkgroepen zijn zes praktijken/interventies geanalyseerd vanuit de volgende zes perspectieven:

1. Mensen met onbegrepen gedrag
2. Naasten
3. Buurtbewoners
4. Professionals waaronder social workers, (wijk)verpleegkundigen/ POH, (familie) ervaringsdeskundigen, politie, psychologen en psychiaters
5. Organisaties
6. Regionaal niveau: beleid, bestuur, financiën

De werkgroep leden waren beleidsmakers, professionals uit voorliggend veld, basiszorg en gespecialiseerde GGZ en opleiders van opleidingen Social Work, Ervaringsdeskundigheid en Familie Ervaringsdeskundigheid.

Stadium onderzoek

Het onderzoek wordt afgerond in juli en een vervolg van de Kenniswerkplaats wordt geschreven.

Focus van de presentatie

Delen van resultaten en input krijgen van deelnemers ten behoeve van de vervolgaanvraag.

Bijdrage 3: Jij tapt mijn woorden niet weg als ziekte". Het epistemologische potentieel van 'vriendschap als methode', in onderzoek met mensen met psychosegevoeligheid

Auteur(s): Alke Haarsma-Wisselink, MA,
mmv: dr. Gustaaf Bos, dr. Lian van der Krieke, en prof. dr. Richard Bruggeman
Lectoraat Centrum voor Samenlevingsvraagstukken aan de Hogeschool Viaa, i.s.m. het
Universitair Medisch Centrum Groningen.

Context

Het goede leven' van mensen met psychosegevoeligheid in begeleid wonen contexten, is een omstreden onderzoeksonderwerp. Vanwege een 'politiek van normaliteit' (Roex, 2019), machtsasymmetrie, (onderlinge) afhankelijkheden, en het zwijgen c.q. niet-horen van bepaalde stemmen.

Vraagstuk

Conventionele onderzoeksbenaderingen die worden gekenmerkt door 'professionele afstand', (zogenaamde) 'neutrale objectiviteit', eenrichtingsverkeer in de dataverzameling, en een gesloten-deductieve aanpak kennen beperkingen. Een relationele, interpersoonlijke kennis-making die deelnemers én onderzoekers in staat stelt om als mens te verschijnen, inclusief pre-reflexiviteit en lichamelijkheid, levert mogelijk nieuwe inzichten op t.a.v. de prangende issues van diverse betrokkenen.

Stadium in het onderzoek

Van augustus 2020 t/m april 2023 heeft het veldwerk plaatsgevonden. Dit bestond uit langdurige participerende observatie, semi-gestructureerde dieptegesprekken en (team)reflexiviteit. Dit alles geïnspireerd door (met name) 'vriendschap als methode' (Tillman-Healy, 2003). Deelnemers waren 13 mensen met psychosegevoeligheid, en de voor hun belangrijke anderen, zoals familieleden, woonbegeleiding en hulpverleners. Daarnaast beschouwen we ons transdisciplinaire onderzoeksteam als 'belanghebbenden' in dit onderzoek.

Focus van de presentatie

Welke kennis levert het doen van onderzoek met 'vriendschap als methode' op? Wat is, met andere woorden, het 'epistemologische potentieel'? Dat is (minimaal) een samenspel van drie elementen. Ten eerste, vanuit de ontmoetingen leerde ik meer over grenzen in begeleid wonen contexten, met name in beschermende woonvormen. Ten tweede, terwijl ik in eerste instantie vooral wees op 'de macht van de psychiater', moest ik mijzelf op een gegeven moment dringend bezinnen op de machtsdynamiek in de onderzoeksrelatie. Ten derde merkte ik hoezeer veel mensen met psychosegevoeligheid verlangen naar vrije vormen van wederkerig contact van mens-tot-mens. Zoals Gregory (niet zijn echte naam) eens tegen mij zei: "Jij tapt mijn woorden niet weg als ziekte."

Bijdrage 1: De stem van de bewoners in een kritisch-realistische evaluatie van een Housing Led programma in Antwerpen

Auteur(s): Harm Deleu (Universiteit Antwerpen), Joren Van Gucht (Artesis Plantijn Hogeschool), Pieter Cools (Artesis Plantijn Hogeschool), Peter Raeymaeckers (Universiteit Antwerpen)

Deze presentatie bespreekt de bevindingen van een lopende sociale impactevaluatie van een Antwerpse praktijk van begeleid wonen die de situatie van dak- en thuislozen wil verbeteren en zich in het bijzonder richt op mensen die langdurig thuisloos zijn (geweest), met psychiatrische en/of verslavingsproblemen kampen en gekend zijn voor overlast. Vanuit een multidisciplinaire samenwerking, waarbij diensten met een punitieve, preventieve en curatieve aanpak nauw betrokken zijn, biedt deze praktijk een betaalbaar huisvestingsaanbod met begeleiding op maat. Deze 'houding led' aanpak vertoont verschillende gelijkenissen met het bekende Housing First model, maar legt ook enkele andere accenten. In ons onderzoek combineren we een biografisch levensloop perspectief van de cliënten met het professioneel perspectief van begeleiders en coördinatoren. Vanuit een kritisch-realistische benadering identificeren we zo de werkzame principes en randvoorwaarden die bijdragen tot meer woonstabiliteit en andere gewenste uitkomsten in het leven van de cliënten. Tijdens de presentatie gaan we dieper in op de voorlopige resultaten van dit onderzoek en reflecteren we over welke resultaten en effectiviteit men kan verwachten bij dit soort praktijken én de spanningsvelden waar professionals zich op bevinden.

Bijdrage 2: Doorwerken aan doorwerking

Auteur(s): Els Overkamp, Jean Pierre Wilken, Ard Sprinkhuizen, Loes Houweling & Marlijn Dingshoff, Hogeschool Utrecht

De centrale vraag in onze workshop is hoe je in de opzet en uitvoering van praktijkgericht sociaal werk onderzoek doorwerking naar het systeemniveau van bestuur en organisatie van sociale diensten kunt realiseren. Doorwerking definiëren we in dit kader als *'de invloed van zowel het proces van onderzoek als van de onderzoeksresultaten op het onderwijs, de praktijk en de samenleving'* (Pijlman et al., 2017). In het zogenaamde PRIME-model van Andriessen & Greven 2019 wordt deze *invloed* uitgewerkt naar vier soorten doorwerking: persoonlijke ontwikkeling, productontwikkeling, kennisontwikkeling en systeemontwikkeling.

Binnen het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI) van Hogeschool Utrecht is de ambitie om de doorwerking richting bestuur en organisatie (systeemontwikkeling) te verbeteren. Als kenniscentrum hebben we goede ingangen richting sociaal werkers en andere professionals in de beroepspraktijk maar dringen de opbrengsten van ons onderzoek minder makkelijk door tot burgers en het beleid.

In dat kader hebben we negen onderzoeksprojecten binnen het KSI onderzocht op factoren die doorwerking kunnen bevorderen dan wel belemmeren (Overkamp et al., 2023). Daarbij hebben we het vier venster model (Wilken et al, 2021) gebruikt om deze factoren te ordenen op het niveau van burgers, professionals, organisatie en bestuur & beleid. Duidelijk is geworden dat zowel in de voorbereiding, uitvoering als oplevering factoren aan de orde zijn die doorwerking beïnvloeden. Ook is duidelijk geworden dat we niet alleen professionals, managers en bestuurders maar juist ook burgers beter moeten betrekken om doorwerking te verbeteren. Hierbij is het democratisch gehalte van ons onderzoek van belang. Doorwerking naar het systeemniveau vraagt om effectieve politiserende strategieën.

In deze workshop delen we enkele van de opbrengsten. Maar we gaan vooral met de deelnemers in gesprek om te kijken hoe deze inzichten kunnen worden meegenomen in de opzet van onderzoeksprojecten zodat de kans op doorwerking op diverse fronten wordt vergroot.

Bijdrage 3: Politiserend werken door (masteropgeleide) sociaal werkers

Auteur(s): Simone Boogaarts en Melih Samson, Master Social Work Hogeschool Arnhem en Nijmegen

In het sociaal werk zijn professionals dagelijks bezig met het ondersteunen van individuen bij het oplossen van problemen. Vaak gaat het daarbij om complexe problematiek die een dieperliggende oorzaak kent, zoals armoede, discriminatie en uitsluiting. Bij de Master Social Work aan de HAN in Nijmegen voeren studenten gedurende twee jaar praktijkgericht onderzoek uit. Dit doen zij aan de hand van een thema waar sociaal werkers in de praktijkuitvoering tegenaan lopen. Het is echter niet duidelijk welke impact deze onderzoekstrajecten hebben op de aanpak van structurele oorzaken van complexe problematieken. Inzicht op welke impact deze onderzoekstrajecten hebben is van belang omdat er middels deze onderzoeken wordt gestreefd het beleidshandelen van sociaal werkers in institutionele en politieke context te verbeteren. Daarom richt deze workshop zich op het duiden van de vragen die gesteld kunnen worden om de impact van onderzoekstrajecten van masteropgeleide sociaal werkers op de aanpak van structurele oorzaken van individuele problemen in kaart te brengen. Vragen zoals: Hoe identificeer je de aanpak van structurele oorzaken in onderzoekstrajecten? Welke elementen van politiserend werken binnen deze praktijkonderzoeken dienen in kaart te worden gebracht om het handelingsrepertoire van (masteropgeleide) sociaal werkers te kunnen vergroten op dit gebied?

Naast het delen van kennis is deze workshop ook ingericht om gezamenlijk nieuwe inzichten te verkrijgen rondom onderzoek naar het aanpakken van structurele oorzaken van individuele problematieken. Het doel van de workshop is om op handvatten te creëren voor het evalueren van onderzoekstrajecten als het gaat om het politiserend werken. De workshop is bedoel voor (docent)onderzoekers en sociaal werkers die zich bezighouden met de ontwikkeling van en uitvoering van onderzoek op het gebied van politiserend werken.

Bijdrage 1: De vakantiestraat

Auteur(s): Marco Algera en Christel Teekman, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken (tevens WSD), Hogeschool Viaa (Zwolle)

De Vakantiestraat is een (burger)initiatief om de sociale cohesie in een straat te verbeteren door middel van het organiseren van activiteiten die toegankelijk zijn voor alle leeftijden. Je kunt denken aan verschillende activiteiten die inwoners samen kunnen doen om te spelen, bewegen of gewoon samen te zijn. Om een Vakantiestraat op te zetten, moeten veel contacten gelegd worden met sleutelfiguren in de wijk, zoals initiatiefrijke inwoners, de wijkmanager, buurtcommissie, religieuze organisaties en professionals van een sociaal wijkteam of welzijnsorganisatie. Het wordt aanbevolen om de opzet klein te houden in de opstartfase en gebruik te maken van een straat-app om activiteiten te organiseren. De les die geleerd kan worden, is dat het belangrijk is om tijdig voorbereidingen te treffen bij het opzetten van een Vakantiestraat, zowel bij het werven van een coördinator als bij het betrekken van individuele inwoners bij het idee.

De randvoorwaarden voor succes die in de online vragenlijsten en groepsgesprekken naar voren zijn gekomen gaan over het organiseren van activiteiten en het creëren van een gezellige sfeer in de straat. Er worden tips gegeven voor het plannen van activiteiten voor verschillende leeftijdsgroepen en het betrekken van alle buurtbewoners. Er wordt benadrukt dat het belangrijk is om een goede klik tussen jongeren te hebben, een ongedwongen sfeer te creëren en onderlinge banden te versterken. Andere genoemde randvoorwaarden zijn een eerdere buurtbarbecue en regels voor geluidsoverlast. Ten slotte wordt er aandacht besteed aan de ruimtelijke ordening van de straat en hoe deze kan worden aangepast om een ontmoetingsplek te creëren.

Het kernpunt is om samen met straatgenoten leuke, inclusieve, laagdrempelige activiteiten te organiseren, zoals samen eten, bewegen en spelen, de straat opleuken en andere dingen samen ondernemen.

Op grond van de onderzoeksresultaten is een handleiding opgesteld die behulpzaam kan zijn bij het opzetten en uitvoeren van een Vakantiestraat. Deze handleiding moet als checklist opgevat worden en niet als een protocol, omdat elke context waarin een Vakantiestraat georganiseerd wordt en ook de betrokken persoonlijkheden uniek zijn. We gaan graag in gesprek met collega-onderzoekers over dit burgerinitiatief in Zwolse wijken. De stad Gent kent dit initiatief in de vorm van 'Leefstraten'.

Bijdrage 2: Hoe dragen pedagogische vrijplaatsen bij aan een veerkrachtige identiteitsontwikkeling van jongeren?

Auteur(s): Michelle van Gent, Sabine van Nispen en Maike Kooijmans. Lectoraat Opvoeden voor de Toekomst, Fontys Pedagogiek, Tilburg

In onze huidige maatschappij kampen we met veel uitdagingen die ook zijn weerslag hebben op het pedagogisch domein. In onze samenleving die sterk gericht is op prestaties, ervaren kinderen en jongeren de druk om op alle fronten te scoren: hoge diploma's halen, er goed uitzien, veel vrienden hebben, sportief en creatief zijn ... de lat ligt erg hoog. Bij ouders, professionals, beleidmakers en bestuurders is doorgedrongen dat de prestatiedruk bij de huidige jeugd op grenzen stuit. Deze maatschappij doet een bepaald appèl op de veerkracht van jongeren. Daarnaast zitten jongeren in een levensfase waarbij de zoektocht naar identiteit een prominente plek krijgt.

In Tilburg doen we ontwerpgericht onderzoek naar 'pedagogische vrijplaatsen'. Met een pedagogische vrijplaats wordt een setting bedoeld waar niet een curriculum, een beleidsdoel, of vooropgezet resultaat leidend is, maar waar activiteiten worden ondernomen vanuit ideeën, dromen, nieuwsgierigheid en brede talenten van kinderen en jongeren. Het credo van een pedagogische vrijplaats als pedagogische jeugdinterventie is dat kinderen en jongeren kunnen ontmoeten en ontwikkelen in een kansrijke en inclusieve 'tussenruimte' binnen, buiten en dwars door bestaande instituties heen. Er is altijd sprake van een pedagogische relatie. (Achthoven, 2022)

We doen onderzoek naar de werkzame factoren van pedagogische vrijplaatsen die bijdragen aan een veerkrachtige identiteitsontwikkeling bij jongeren. Wat zijn de geleerde lessen en hoe kunnen we met de opgedane kennis een vertaalslag maken naar een andere pedagogische context of nieuw te ontwerpen vrijplaatsen? En hoe doen we dat SAMEN met jongeren?

Bijdrage 3: Sociaal werk en democratische verandering

Auteur(s): Marcel Spierts (NL) en Elke Plovie, UC Leuven-Limburg (UCLL)

In onze bijdrage verkennen we de betekenis van de theorie van democratische verandering van de Amerikaanse politicoloog Albert Dzur voor sociaal en pedagogisch werk. Dzur wijst op de beperkingen van de representatieve democratie. Hij gelooft niet in elites die opkomen voor de belangen en rechten van mensen en maakt zich zorgen over het verlies dat het gevolg is van representatie: de verantwoordelijkheid voor wat de overheid doet of nalaat te doen. We leven volgens Dzur weliswaar in een democratie, maar je kunt door het leven gaan zonder ooit in democratische zin gewerkt te hebben aan een publiek probleem met anderen die van je verschillen qua ras, klasse of opleiding.

Dzur wil democratie *down-to-earth* brengen: naar de buurt, de school, het gezondheidscentrum of de werkplek. Plaatsen waar mensen in elkaars nabijheid taken, informatie en beslissingen kunnen delen om op die manier vorm te geven aan een gemeenschappelijk publiek leven. In de 'participatieve democratie' die Dzur voorstaat, zoeken en werken mensen samen om een oplossing voor hun problemen te vinden. Er bestaan geen gouden standaarden voor. Het is altijd gebonden aan een specifieke context en kent per definitie een open eind.

Het belang van Dzurs theorie van democratische verandering schuilt voor sociaal werk vooral in drie perspectieven. 1.) De betekenis van democratie voor de onderlinge relaties tussen burgers. 2.) Het belang van democratie en zeggenschap voor het overbruggen van de kloof tussen burgers en instituties. 3.) De rol van sociaal werkers als democratische professionals. Aan de hand van lopend onderzoek gaan we in onze bijdrage nader in op deze drie perspectieven.

Bijdrage 1: Nu begrijp ik je en doe ik mee

Auteur(s): Vivienne Wolterink, Ellen Oosterkamp-Szwajcer, Annabet Jongkind,
Lectoraat Social Work, Saxion Hogescholen

Taal als krachtig hulpmiddel voor een inclusieve samenleving.

Professionals op sleutelposities in de samenleving hebben de verantwoordelijke taak om complexe concepten op een begrijpelijke manier uit te leggen. Zij zijn zich er niet van bewust dat hun schriftelijke communicatie niet altijd begrijpelijk en prettig overkomt. Hierdoor ontstaat miscommunicatie met als gevolg dat mensen niet, te laat of verkeerd in actie komen. Dit kan grote gevolgen hebben voor hun woon-, financiële of persoonlijke situatie.

Workshop: De “gouden” regels voor begrijpelijke taal

Tijdens de workshop willen we ervaringen met het gebruik van begrijpelijke taal met u uitwisselen. We vertellen over de resultaten vanuit het onderzoek en geven daarmee ons antwoord op de vraag wat taal voor mensen begrijpelijk maakt. Tenslotte willen we de beste versie van de brief met u delen en testen.

Informatie over het onderzoek:

Onderzoeksvraag: Welke combinatie van talige, visuele en sociale (activering en bejegening) strategieën in schriftelijke communicatie dragen bij om geschreven taalboodschappen zo te formuleren dat mensen in kwetsbare sociale situaties zich gezien voelen en daadwerkelijk actie durven, kunnen en willen ondernemen?

Fasering: De tweejarige studie (t/m december 2023) bestaat uit drie fases:

1. Het in kaart brengen van de huidige aanpak van schriftelijke communicatie
2. In co-creatie ontwikkelen en testen van prototypes; deze wordt in september 2023 afgesloten
3. Het verzamelen van overstijgende kennis om sociale professionals te versterken in hun schriftelijke communicatie om mensen te faciliteren in hun begrip, reflectie en handelen.

Betrokken hogescholen en praktijkorganisaties zijn: Saxion (Woningbouwvereniging IJsseldal Wonen), Zuyd (Stichting Koraal - een zorgorganisatie voor mensen met een beperking) en Windesheim (Gemeente Almere).

Bijdrage 2: Eigen regie in de zorg bij ouderen thuis: Conversatie-analyse van evaluatiegesprekken tussen zorgprofessionals en cliënten

Auteur(s): Leonie Slots MSc, Docent praktijkgericht onderzoek & PhD student, Hogeschool Saxion

‘Eigen regie’ is een belangrijk onderdeel van de kwaliteit van leven van de groeiende groep thuiswonende ouderen. Zij hebben te maken met een steeds grotere afhankelijkheid, waardoor eigen regie niet altijd eenvoudig of wenselijk is. Om te blijven participeren in de samenleving is het cruciaal om zelf keuzes te kunnen blijven maken op basis van eigen behoeften en capaciteiten, en in soepele omgang met de (in)formele, sociale omgeving. Hoewel eigen regie doorgaans wordt geassocieerd met positieve waarden zoals eigenaarschap, autonomie en verantwoordelijkheid, zijn er ook kanttekeningen te plaatsen. Om eigen regie effectiever vorm te kunnen geven, is het noodzakelijk dat zorgprofessionals inzicht krijgen in de (on)bedoelde gevolgen van hun gesprekspraktijken.

In het promotieproject maak ik gebruik van de methode Conversatie analyse (CA). CA richt zich op de vraag hoe deelnemers in alledaagse gesprekken elkaars uitingen opvatten, los van de eventuele bedoelingen van de sprekers. In de analyse gaat het niet om de waarheid of wat goed of fout is, maar om hoe de taal wordt begrepen door de ontvanger. Het perspectief van de deelnemers staat dus centraal.

Fase van het onderzoek:

De analyse van de opgenomen F2F evaluatiegesprekken tussen zorgprofessionals en oudere cliënten is afgerond.

Focus workshop:

Op basis van de ‘The Conversation Analytic Role-play Method’ (CARM) gaan we actief aan de slag met de resultaten uit de praktijk. Ik hoop jullie inzicht te kunnen geven in de methode Conversatie analyse en op welke manier het ondersteunend kan zijn voor de zorg- en welzijnspraktijk.

Titel: Toolbox Onderzoek: de meerwaarde van wandelgesprekken als werkvorm om data te verzamelen

Auteur(s): Merel van Schravendijk, Yvette Wittenberg, Stefanie van Zal, Lectoraat Langdurige zorg en ondersteuning, Hogeschool van Amsterdam

Bij praktijkgericht onderzoek op hogescholen wordt steeds vaker participatief en creatief te werk gegaan om beter aan te sluiten bij de leefwereld van respondenten. De Hogeschool van Amsterdam ontwikkelde daarom de Toolbox Onderzoek (www.toolboxonderzoek.nl) om ook studenten te leren wat de meerwaarde is van creatieve werkvormen in onderzoek. Tijdens deze workshop zoomen we in op één van de werkvormen uit de toolbox: wandelgesprekken.

In deze workshop zoomen we in op ons onderzoek naar interventies voor netwerkversterking in de buurt bij mensen met een beperking, waarin de methode 'mobile methods' (Ross *et al.*, 2012) is toegepast en verder is uitgewerkt. Tijdens het uitvoeren van 1-op-1 interviews werd duidelijk dat het buurtnetwerk vanuit een kantoorruimte moeilijk te beschrijven was en dat het netwerk hierdoor voor de onderzoekers niet inzichtelijk werd. Door de interviews anders in te richten en al wandelend door de buurt te doen, werd de data rijker en levendiger. Het gebruik van wandelgesprekken als werkvorm hielp doordat er associaties met fysieke plekken, en herinneringen opgeroepen werden welke het gesprek op een natuurlijke manier in gang hield.

In deze workshop zullen we de deelnemers meenemen in de methode wandelgesprekken en laten we hen ontdekken op welke manier deze methode inzetbaar kan zijn zowel in het doen van onderzoek als in het sociaal werk in het kader van netwerkversterking. Deelnemers gaan voor deze workshop zelf ervaren hoe het is om een wandelgesprek te voeren door in kleine groepjes de buurt in te gaan. In een eerste opdracht zullen we bespreken wat voor een ieder belangrijk is voor gezelligheid in de buurt, en daarna zullen we met deze besproken punten de buurt in gaan om te kijken wat we daarvan terugzien in de buurt. Zo maken de deelnemers de werkvorm eigen en ervaren ze wat het ze oplevert om op deze manier te onderzoeken.

Ronde 3: donderdag 16.00-17.00u

Deelsessie 8: Zorgzame buurten

Bijdrage 1: De impact van netwerkcentrum De Opstap in een Fries dorp. Bekeken vanuit Sociale Kwaliteit

Auteur(s): Ina Holtrop en Jolanda Tuinstra, lectoraat Sociale Kwaliteit, NHLStenden Hogeschool Leeuwarden en Toegepast GezondheidsOnderzoek, UMCG, Groningen, Nederland

In deze presentatie staat een sociaal werk initiatief centraal in relatie tot Sociale Kwaliteit. Vanuit het lectoraat Sociale Kwaliteit faciliteerden we een ontwerpgericht onderzoeksproces in en met het Netwerkcentrum *De Opstap* in Sint Jacobiparochie, Nederland. In dit kleine dorp van bijna 1800 inwoners is in het najaar van 2020 een netwerkcentrum geopend. Het netwerkcentrum is een ontmoetingsplek voor jong en oud. Iedereen is welkom, laagdrempeligheid, gelijkwaardigheid en talentontwikkeling staan centraal.

Op een kwalitatieve, creatieve wijze is de centrale vraag onderzocht en beantwoord om de waarde en de betekenis van *De Opstap* in beeld te brengen. Daarbij is aandacht besteed aan verschillende perspectieven, zoals deelnemers en bezoekers, vrijwilligers en ketenpartners. Ingezette methoden in dit ontwerpgerichte onderzoeksproces zijn: cultural probe, contextueel interviews, fotosafari, fly on the wall en een brownpapersessie. De resultaten zijn bekeken vanuit het model van Sociale Kwaliteit. We presenteren de resultaten waarna we een dialoog starten over de uitdaging van het sociaal werk de om betekenis zichtbaar te maken van hun werk.

Bijdrage 2: Zorg als publieke kwestie. Kanttekeningen en kansen bij 'Zorgzame Buurten' vanuit een sociaal werk perspectief

Auteur(s): Elke Plovie, UC Leuven-Limburg (UCLL), Birgit Goris, UCLL, Sylvia Hubar, wijkgezondheidscentrum de Ridderbuurt en UCLL

Vlaanderen en Brussel experimenteert sinds 2022 met meer zorgzaamheid voor en door buurtbewoners. 133 projecten Zorgzame Buurten worden financieel ondersteund voor 2 jaar. Deze ontwikkeling sluit naadloos aan bij een politiek van besparing en vermaatschappelijking die zorg en welzijn meer naar de burger en de buurt brengt. Het doel is om zo lang mogelijk thuis te kunnen wonen, in de eigen buurt en met ondersteuning van het informele netwerk. Het past ook in een decentraliseringslogica, met een grotere regierol en verantwoordelijkheid voor lokale besturen.

Inzetten op zorgzame buurten biedt kansen maar zorgt ook voor uitdagingen. Zo riskeert men een grotere verantwoordelijkheid en draaglast op de mantelzorgers en burgers te leggen (Tenhaeff, 2008). We spreken daarbij van een instrumentalisering van de mantelzorg (Bredewold et al, 2018; Roets et al, 2018). Deze evolutie wordt vanuit het Vlaamse beleid verantwoord met begrippen als integratie en afstemming van zorg en welzijn, empowerment en het op gang brengen van een zorgzame burgersamenleving.

We analyseren de ontwikkeling van zorgzame buurten vanuit een sociaal werk perspectief. We doen dat a.h.v. het onderscheid tussen sociaal werk dat gericht is op sociale rechtvaardigheid en een perspectief op sociaal werk dat vertrekt een managementsdenken (Timor-Shlevin, Roose & Hermans, 2023) en laten ons inspireren door het werk van Tronto (2013) en Garrett (2017).

We focussen op drie vaak gebruikte concepten - ontmoeting, participatie en gedeelde verantwoordelijkheid - en gaan op zoek naar de werkelijke betekenis en de paradigma's achter de gehanteerde concepten.

Vanuit ons binnen-perspectief zoeken we naar mogelijkheden om sociale rechtvaardigheid centraal te stellen, om politiserend te werken rond zorg als publieke kwestie (Boone, et al, 2022) en om de rol van sociaal werker als democratische professional (Spierts, 2017) te ontwikkelen.

Bijdrage 1: Een fenomenologie van sociale pijn

Auteur(s): Pim van Rooij, Social Work, Hogeschool Inholland

Sociale uitsluiting is een hardnekkig stedelijk probleem. Een probleem dat we trachten te begrijpen door de risicofactoren op uitsluiting in kaart te brengen en door het onderscheid te articuleren tussen sociaal-culturele en economisch-structurele uitsluiting. Van sociale uitsluiting is sprake wanneer iemand langdurig geen toegang heeft tot sociale, culturele of economische bronnen en perspectief op verbetering ontbreekt. Maar het begrip “sociale uitsluiting” sluit zelf op een bepaalde manier ook iets uit. Door met sociale uitsluiting te spreken over wie aan de zijlijn staat en welke mechanismen daaraan ten grondslag liggen, verdwijnt het verhaal achter die uitsluiting. Het maskeert als het ware de ervaring van hoe het is om te worden uitgesloten. Mijn onderzoek gaat over het zichtbaar maken van die verhalen, waarmee sociale pijn verschijnt als de aversieve, affectieve reactie op sociaal letsel. Richten we onze aandacht op sociale pijn dan krijgen we oog voor de gevoelens van angst, schaamte, machteloosheid en wanhoop die met sociale uitsluiting zijn verbonden, maar in een louter sociaalwetenschappelijke benadering niet ter sprake kunnen komen. Bovendien wordt duidelijk dat die pijn op verschillende manieren lichamelijk is, dat de ander en de tijd daarin op een bepaalde manier verschijnt en het zelf en het willen beïnvloedt. In mijn bijdrage wil ik ingaan op de vraag waarom het belangrijk is dat sociale professionals oog hebben voor sociale pijn. Ik presenteer de eerste resultaten van mijn veldonderzoek en zal ingaan op de fenomenologische methode die ik in mijn onderzoek naar sociale pijn heb gebruikt. Aan de hand van een literair spreken en de door de geïnterviewden gedane uitspraken wil ik de taal van sociale pijn belichten.

Bijdrage 2: Ontmoeting van culturele variatie

Auteur(s): Corine Clavero en Annemieke Pungu-Wibbelink, Christelijke Hogeschool Ede

De gemeente Ede staat voor de opgave om een gemeente te zijn waar alle inwoners zich gehoord weten en veilig voelen. Voor een grote groep inwoners gaat dit goed maar voor de inwoners met een niet westerse migratieachtergrond blijkt dit vaak moeizamer te gaan. Het huidige beleid van de gemeente Ede is erop gericht dat alle hulpverleningsorganisaties en alle organisaties in de sociale basis aanbod hebben waar alle inwoners terecht kunnen. Echter lijkt dit in Ede nog niet voldoende te lukken. Inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond weten de weg naar formele en informele zorg nog moeilijk te vinden. Ook komt naar voren dat de traditionele gevestigde, vaak autochtone, organisaties stevig verankerd zitten in de sociale basis en de relatief nieuwe organisaties die georganiseerd worden door mensen met een migratieachtergrond moeite hebben zich te vestigen. In beide gevallen is het volgens de gemeente Ede van belang cultuur sensitief te kunnen werken. Een open en nieuwsgierige houding van de sociaal werker zou hieraan bij kunnen dragen. Maar het is nog onduidelijk hoe deze basishouding in contact met de cliënt uit ziet. Op welke culturele aspecten moet de hulpverlener sensitief zijn? Tevens kijken we naar de huidige Edese praktijk. Hoe is cultuur sensitief werken geïntegreerd? Wat is er nodig om de Edese sociale basis zo in te richten dat ook inwoners met een niet westerse migratieachtergrond zich beter gehoord weten en veilig voelen?

Stadium van het onderzoek

Startfase tot juni 2023: literatuurstudie en 4 duo's HBO studenten die goede praktijken tussen hulpverleners en cliënten met een niet-westerse achtergrond beschrijven.

Focus van de presentatie

In de presentatie worden aanleiding van het onderzoek en het plan van aanpak gepresenteerd. We zijn benieuwd wat de aanwezigen hierin opvallend vinden en welke suggesties zij hebben voor een vervolg. Ook horen we graag over verwant onderzoek, voor zover we dat nog niet kennen.

Bijdrage 1: Grassroots community-based werken verankeren in beleid

Auteur(s): Kelly Matthijsen, Femke Kaulingfreks, Lectoraat Jeugd & Samenleving, Hogeschool Inholland Amsterdam

Vanuit de wijkwerkplaatsen van het Amsterdamse Kenniscentrum Ongelijkheid doet het lectoraat Jeugd en Samenleving van Hogeschool Inholland samen met grassroots praktijkpartner For An Equal Society (FAES) uit Amsterdam Zuidoost onderzoek naar informeel leiderschap van grassroots initiatieven in lokale bewonersgemeenschappen, en hoe dit lokale leiderschap een rol kan spelen bij het ontwikkelen van gemeentelijk beleid. De gemeente Amsterdam werkt met verschillende partners (waaronder bewoners) aan lange termijn beleidsplannen om de leefbaarheid te versterken en kansengelijkheid te creëren in achtergestelde wijken in Zuidoost, en heeft de ambitie om de verschillende buurtgemeenschappen te betrekken bij beleidsvorming, maar in de praktijk voelen weinig bewoners zich betrokken bij deze plannen. Tegelijkertijd zijn er ook veel bewoners die op verschillende manieren bijdragen aan lokale gemeenschappen in de wijk, maar dit niet via de weg van politieke participatie willen doen, omdat ze weinig vertrouwen hebben in, of afstand ervaren tot, overheidsinstanties. FAES heeft de wens en de netwerkpositie om betrokken te worden vanuit het beleid en de zogeheten 'systeemwereld'. FAES positioneert zich als organisatie voor en door de Afro-Nederlandse community in Zuidoost, veel legitimiteit in de wijk krijgt en deze groep wel bereikt.

We kijken hoe FAES vanuit haar grassroots positie invulling geeft aan community-building. Wat werkt om bewoners bij elkaar te brengen en vanuit welke overtuiging lukt FAES dit? Welke rol speelt de koloniale geschiedenis in het vertrouwen van de community in de systeemwereld, zoals beleid of de politiek? Op welke manier is FAES een collectieve belangenbehartiger voor de community en waar lopen zij tegenaan in het samenwerken met beleidsmakers en andere representanten van de overheid? Wat zijn werkzame en belemmerende factoren in de strategieën voor community building van grassroots bewonersinitiatieven en hoe kan hun inbreng verankerd worden in het beleid?

Het onderzoek loopt tot en met december 2023. In deze interactieve dialoog nemen we de aanwezigen mee in de bevindingen en inzichten rondom grassroots community-based werken tot dan toe.

Bijdrage 2: Kolonialisme leeft door in het heden: een intergenerationeel perspectief op de betekenis van dekolonisatie.

Auteur(s): Ruwayda Said Salem, Universiteit Gent

De laatste jaren zijn het koloniale verleden van België en zijn erfenis steeds meer het onderwerp geworden van een gepolariseerd publiek debat. De erfenis van het kolonialisme maakt deel uit van een betwist verleden. De spanningen in dat postkoloniale debat komen niet alleen voort uit meningsverschillen over het koloniale verleden zelf maar ook uit tegenstrijdige relaties met dat verleden en de manier waarop dat verleden vandaag de dag nog steeds doorwerkt. Vanuit de vaststelling dat vele vormen van discriminatie, racisme en sociale ongelijkheid nog steeds voorkomen in de samenleving, worden steeds meer vragen gesteld over koloniale structuren en denkwijzen uit dat verleden en hoe dat koloniale verleden de samenleving vandaag nog beïnvloedt. De kritische stemmen, zoals academici, activisten, jongere generatie vanuit de diaspora,... pleiten ook voor een dekolonisatie van 'de geest' om oude racistische vooroordelen die, soms onbewust, het denken en handelen van veel mensen sturen, te verdrijven. Er is weinig kennis en onderzoek over de ervaringen van mensen met Congolese roots van de eerste, tweede en derde generatie. Aangezien de (kritische) kijk op dat verleden zeer verschillend is binnen die generaties. De eerste studie van dit project biedt een perspectief op de polarisatie binnen de Belgische samenleving over het koloniale verleden vanuit het standpunt van participanten met Congolese roots. Binnen de eerste fase van het onderzoeksproject wordt de onderzoeksvraag: "Hoe percipiëren en ervaren participanten met Congolese roots, eerste/tweede/derde generatie, het proces dekolonisatie door de jaren heen?" a.d.h.v. diepte-interviews met verschillende participanten uit de verschillende generaties beantwoord. De voorlopige resultaten van deze eerste studie zullen op de conferentie gepresenteerd worden.

Bijdrage 1: Forensisch welzijnswerk vanuit een mensenrechtenperspectief

Auteur(s): Liesbeth Naessens, Onderzoekscentrum Sociaal Werk, Odisee

De rechten van mensen in de gevangenis worden gewaarborgd door een formeel mensenrechtenkader. Dergelijke wet- en regelgeving benadrukt dat mensen in de gevangenis beschouwd moeten worden als burgers met bijhorende rechten. Uit een heel wat onderzoek blijkt echter dat hun rechten niet worden gerealiseerd. België werd zelfs al verschillende malen op de vingers getikt omwille van het schenden van de mensenrechten van mensen in de gevangenis. Sociaal werk wordt, zeker voor kwetsbare doelgroepen, beschouwd als onmisbaar bij het realiseren van mensenrechten (bv. Ife, 2009; Healy, 2008; Staub-Bernasconi, 2012; Androff, 2015; McPherson, 2015; Mapp et al., 2019). Om de vertaalslag te maken naar wat een mensenrechten benadering betekent voor de praktijk van het sociaal werk werden verschillende mensenrechtenkaders ontwikkeld (Androff, 2015; McPherson, 2015; Vandekinderen et al., 2020; Reynaert et al., 2021).

Tot op heden ontbreekt het aan wetenschappelijke kennis over hoe de praktijk van sociaal werk een mensenrechtenperspectief kan aannemen binnen de specifieke context van het forensisch welzijnswerk. De meeste onderzoeken die zich richten op de relatie tussen forensisch welzijnswerk en mensenrechten belichten de uitdagingen waarmee het forensisch welzijnswerk wordt geconfronteerd bij het hanteren van een mensenrechtenbenadering. In deze presentatie wordt een model voor forensisch welzijnswerk vanuit een mensenrechtenperspectief gepresenteerd. We hanteren hierbij een constructivistische benadering van mensenrechten. Het model is gebaseerd op vier kwalitatieve onderzoeken. De studies zijn gerelateerd aan actuele ontwikkelingen in het veld: (1) hoe een netwerk binnen het forensisch welzijnswerk politiserend kan werken; (2) de betekenis van een generalistische benadering binnen het forensisch welzijnswerk; (3) de mate waarin het recht op arbeid tegemoet komt aan de noden van degene die in de gevangenis verblijven en (4) hoe sociaal werkers binnen het forensisch welzijnswerk vrijwilligers ondersteunen om kwalitatieve hulp- en dienstverlening te bieden. Het model illustreert hoe forensisch welzijnswerk zich verder kan ontwikkelen als een mensenrechtenpraktijk.

Bijdrage 2: Van mensenrechten naar praktijk: sociaal werk als rechtenberoep binnen Dokters van de Wereld

Auteur(s): Didier Boost (Universiteit Antwerpen) & Ellen Verryt (Dokters van de Wereld)

Het fundamentele mensenrecht op gezondheid(szorg) staat onder druk door de aanhoudende ongelijkheden tussen, maar ook binnen samenlevingen wereldwijd. Het wetenschappelijk bewijs voor de relatie tussen gezondheid en sociale ongelijkheid is ondubbelzinnig: factoren zoals inkomen, werkgelegenheid, onderwijs, huisvesting en inclusie zijn bepalender dan genetische predisposities en individuele keuzes. Voor mensen zonder papieren, vluchtelingen en dak- thuislozen wordt daarboven de toegang tot gezondheidszorg niet (altijd) gerealiseerd, ondanks hun recht op preventieve, curatieve, en palliatieve zorg.

Hierdoor is Dokters van de Wereld – een humanitaire NGO – vandaag niet langer uitsluitend terug te vinden in internationale conflict- en crisisgebieden, maar ijveren ze ook voor het recht op toegang tot gezondheidszorg binnen ontwikkelde welvaartstaten. Binnen deze praktijken van “domestic humanitarianism” is er een toenemende aandacht voor de niet-medische vaardigheden en expertise van het sociaal werk. Dit stemt overeen met de globale trend richting de integratie van het sociaal werk binnen de (eerstelijns)gezondheidszorg. Het biomedische model – waarop de “reguliere” zorg zich baseert – heeft echter weinig aandacht voor maatschappelijke structuren, sociale rechtvaardigheid en kan zodoende bestaande ongelijkheid (re)produceren. Dit heeft een depolitiserend effect op het sociaal werk. Dit verklaart mogelijk ook waarom de gezondheidszorg vandaag onvoldoende wordt meegenomen in discussies en ontwikkelingen rond het sociaal werk als “rechtenberoep”.

Op basis van kwalitatief en etnografisch onderzoek binnen Dokters van de Wereld in Antwerpen tonen we hoe deze organisatie het sociaal werk wél toelaat om te floreren als rechtenberoep binnen de gezondheidszorg. Onze ambitie hiermee is om de ‘black box’ van de rechtenbenadering te openen en te verklaren hoe sociaal werkers het kader van mensenrechten naar de praktijk vertalen binnen deze specifieke context. We belichten hierbij vraagstukken en spanningen wat betreft toegang tot eerstelijnszorg voor kwetsbare groepen, discretionaire ruimte, interprofessionele samenwerking en strategieën van beleidsbeïnvloeding en politisering.

Bijdrage 1: Uitdagingen Gedeeld Ouderschap in Pleegzorg

Auteur(s): Céline Cannaert & Lieselot De Wilde, Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek – Department of Social Work and Social Pedagogy Universiteit Gent

Zowel in internationale verdragen, zoals het kinderrechtenverdrag (IVRK), als in het Vlaamse pleegzorglandschap wordt er vanuit het belang van het kind steeds gepleit om te streven naar een zogenaamde gedeelde wereld. Voornamelijk voor pleegkinderen in langdurige pleegzorgplaatsingen wordt er verwacht dat ouders en pleegzorgers verbinding met elkaar aangaan, samenwerken en zo ook hun ouderschap delen. Terwijl het juridisch ouderschap volledig bij de biologische ouders blijft liggen, hebben pleegzorgers wel het recht om dagelijkse beslissingen voor pleegkinderen te nemen. Zo wordt in het pleegzorgerstatuut (2017) de positie van pleegzorgers extra benadrukt en de nood aan een gedeelde wereld verankerd. De literatuur gaat echter weinig in op die unieke ouderschapssituaties van biologische gezinnen en pleeggezinnen als twee niet-traditioneel samenkomende werelden waarin pleegkinderen worden opgevoed.

Binnen de eerste fase van een longitudinaal kwalitatief onderzoeksproject werd daarom de onderzoeksvraag: “Wat zijn uitdagingen bij gedeeld ouderschap in pleegzorg?” met data vanuit diepte-interviews met pleegkinderen, hun ouders, pleegzorgers en pleegzorgbegeleiders beantwoord. De resultaten tonen onevenwicht tussen en diversiteit binnen de thuissituaties van pleegzorgers en ouders. Die onevenwichtige samenkomst van twee niet-traditionele werelden schept niet alleen extra verwachtingen (zoals het verlangen van actieve samenwerking en de nood aan probleeminzicht), maar zorgt ook voor nieuwe uitdagingen (zoals de vraag naar de betrokkenen rondom het kind of het omgaan met tegengestelde visies) in het grootbrengen of opvoeden van pleegkinderen in een gedeelde wereld. Ons onderzoek toont bovendien aan dat de ‘wereld’ de facto wordt gereduceerd tot de ‘pleegzorgwereld’ waardoor er weinig ruimte is voor de leefwereld van pleegzorgers en ouders. In de discussie vragen we ons dan ook af of het ‘belang van het kind’ niet verruimd moet worden naar ‘de belangen van kinderen in hun gezinnen’.

Bijdrage 2: Methodisch werken bij complexe scheiding

Auteur(s): Dr. Margriet Braun, en Lieneke Ebbe, MA, Hogeschool Saxion

Complexe scheidingen komen veel voor. In Twente kunnen ouders die een complexe scheiding doormaken ondersteund worden vanuit het programma BRAM. Deze methodiek is volop in beweging. Afgelopen jaar hebben we met een ZonMw subsidie gewerkt aan het meer 'programma getrouw werken met de BRAM methodiek. Dit was nodig omdat de uitvoering teveel diversiteit kent. Programma getrouwe uitvoering is een voorwaarde om te komen tot inzicht in de effectiviteit van hulpverlening. Het project is een stap naar evidence-based werken met een methodiek voor ouders die te maken hebben met een conflictscheiding.

Het project is uitgevoerd bij drie organisaties in Twente (Avedan, Wijkkracht en Wijkteams Enschede. Er is in fases gewerkt aan de implementatie van de methodiekhandleiding. Dit is gedaan door een projectgroep met een aantal professionals in een voortrekkersrol binnen de teams en een onderzoeker.

Allereerst is er een vragenlijst ontwikkeld met de kernelementen van de methodiek. Van de resultaten van deze eerste meting (N=20) is een illustratie gemaakt met de punten waarin veel diversiteit bestond in de uitvoering. Deze illustratie heeft vervolgens gediend als onderlegger voor intervisie. De intervisie was met name gericht op de technisch-instrumentele dimensie. Deze intervisievorm zal blijvend worden georganiseerd door de drie organisaties.

Vanuit de opgedane ervaringen binnen dit project zal de bezoeker meer leren over manieren waarop het thema programma getrouw werken met een methode in Twente vorm wordt gegeven door sociaal werkers. Tijdens deze presentatie maakt de bezoeker daarnaast kennis met een mooie methodiek ontwikkeld om ouders in een complexe scheiding te begeleiden.

Tenslotte zal ingegaan worden op de vervolgactiviteiten om het thema programma getrouw werken blijvend onder de aandacht te houden en verder te versterken. Deze activiteiten bieden een goede basis voor toekomstig effectonderzoek en leveren daarmee een bijdrage aan de grote behoefte in het werkveld om meer evidence-based methodieken te hebben die kunnen worden ingezet bij complexe scheidingen.

Bijdrage 1: Studenten in zorg- en welzijnsopleidingen leren om samen te werken met mantelzorgers

Auteur(s): Yvette Wittenberg, Merel van Schravendijk, Stefanie van Zal, Lectoraat Langdurige Zorg en Ondersteuning & Opleiding Social Work, Hogeschool van Amsterdam

Mantelzorg vormt, samen met andere vormen van informele zorg, het fundament van de zorg. Vanuit liefde en vanzelfsprekendheid zorgen velen voor een naaste met een zorg- of hulpvraag, ook al is dat soms zwaar (Kwekkeboom, 2022). Net als in andere Europese landen zal het beroep op mantelzorgers in Nederland en Vlaanderen de komende jaren groeien vanwege toenemende zorgbehoeften en personeelstekorten in de zorg- en welzijnssectoren (Ministerie VWS, 2022; Ministerie WVG, 2016). Bij het samen optrekken met mantelzorgers is een nadrukkelijke rol weggelegd voor zowel sociale- als zorgprofessionals (Kwekkeboom, 2022; Luttik *et al.*, 2016; van Belle *et al.*, 2020). Van deze professionals wordt steeds meer verwacht dat zij zorgnetwerken vormen rond mensen met een zorg- of hulpvraag en dat zij daarin op basis van een gelijkwaardige relatie samen optrekken met mantelzorgers. Mantelzorgers moeten als volwaardige, complementaire partner worden gezien (Raad RVS, 2022; Vlaamse Raad WVG, 2022). Samen de hulp organiseren moet ervoor zorgen dat de zorg houdbaar blijft. Men zou daarom mogen verwachten dat studenten die kiezen voor een opleiding in de zorg- en welzijnssector, zoals sociaal werk, van meet af aan leren hoe zij deze zorgnetwerken kunnen vormen en hoe zij op goede voet kunnen samenwerken met onder andere de mantelzorgers daarbinnen. In veel opleidingen is aandacht voor die samenwerking echter nog geen gemeengoed, bijvoorbeeld omdat mantelzorg vaak (ten onrechte) exclusief wordt verbonden met mensen die voor ouderen zorgen (Wittenberg *et al.*, 2022). In deze workshop gaan we in gesprek over de vraag *wat* studenten binnen zorg- en welzijnsopleidingen zouden moeten leren over samenwerking binnen zorgnetwerken en op basis van goede voorbeelden op zoek naar *hoe* zij dat binnen hun opleidingen kunnen leren. Doel is om deelnemers geïnspireerd weg te laten gaan, met concrete ideeën ten behoeve van hun eigen onderwijs rond het thema mantelzorg en het bredere sociale netwerk.

Bijdrage 2: 'Outreach' of 'leefomgevingsgericht werken'? Vier profielen van werken in de leefwereld van mensen.

Auteur(s): Cis Dewaele, Jessica De Maeyer, Didier Reynaert, EQUALITY//ResearchCollective, HoGent, Gent.

Inleiding

Hoewel 'outreach' een centraal element is binnen o.a. de vermaatschappelijking van de zorg en een belangrijke methodiek in het sociaal werk, mist het concept zelf duidelijkheid. Noch een gemeenschappelijke definitie, noch een typologie van de verschillende vormen van het werken in de leefwereld van mensen is beschikbaar. Dit bemoeilijkt wetenschappelijk onderzoek naar de doeltreffendheid van die verschillende vormen. Op beleidsniveau is er een gebrek aan instrumenten om te bepalen welk type 'outreach' welke doelstelling beoogt. En in de dagelijkse praktijk bemoeilijkt dit afbakening van taken en verantwoordelijkheden en samenwerking in het algemeen.

Methode

Er werd een online survey over 'leefomgevingsgericht werken' opgezet in de domeinen (geestelijke) gezondheidszorg, sociaal werk, jeugdwerk, gezinswerk, orthopedagogiek, forensisch welzijnswerk, ... in Vlaanderen (België), gericht op de doelstellingen en kenmerken van de verschillende praktijken (n=920). Een Latente Klasse Analyse (LCA) werd gebruikt om profielen te genereren van 'leefomgevingsgericht werken'.

Resultaten

De LCA resulteerde in een typologie van 4 klassen van 'leefomgevingsgericht werken'.

- 'outreaching werken' (32%) gekenmerkt door openbare ruimte, casefinding, participeren aan dagelijks leven en realiseren grondrechten.
- 'gezinswerk' (25%): werken met gezinnen, huisbezoeken, ontwikkeling kind en veiligheid gezin.
- 'mobiel werk' (22 %): werken met individuen, professionele doorverwijzing, huisbezoeken en QoL.
- 'inreach' (20%): in andere organisaties, self-referral, werkgelegenheid, sociale re-integratie en (geestelijke) gezondheid.

Conclusie

De bevindingen van deze studie illustreren het bestaan van verschillende profielen binnen het 'leefomgevingsgericht werken'. Inzicht in deze klassen van 'leefomgevingsgericht werken' biedt een basis voor vergelijkend onderzoek, kwalitatieve 'outreach' beleidsvorming en conceptuele duidelijkheid voor veldwerkers

Ontdek de veranderaar/verschilmaker in jezelf

Auteur(s): Veronique Debeys en Grete Geysen van UC Leuven-Limburg (UCLL)

Vanuit UCLL expertisecel Smart Organisations zijn we vorig jaar gestart met een praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek naar hoe je ondernemend kan handelen in complexe uitdagingen, wat we in vaktermen 'wicked problems' noemen: vraagstukken die complex zijn, die spelen in een wereld die voortdurend verandert, een zekere dringendheid hebben en waarbij meestal veel verschillende invalshoeken geldig en nodig zijn.

We zien enerzijds taaie vraagstukken anderzijds zien we ook mensen die staande blijven die desondanks de weerstand proberen en ondernemen 'onze wicked architects'. Hoe komt het dat sommigen mensen hierin slagen? Hoe komt het dat sommige mensen toch het verschil kunnen maken? Wat maakt dat deze wicked architects verantwoordelijkheid opnemen? Hoe gaan ze om met die complexe uitdagingen?

Met storyweaving als onderzoeksmethodiek luisterden we naar de verhalen van deze veranderaars. We voelden al snel aan dat we dit project niet alleen konden aanpakken. Een team storyweavers gingen samen op pad. We ontdekten dat wicked architects niet enkel werken vanuit skills maar wel vanuit bezieling, waarden en mindset (onze 12 principes = handelingskader). Wij geloven dat er een verschilmaker in ieder van ons schuilt maar dat we de juiste tools en inspiratie moeten aanbieden om deze naar boven te laten komen.

De workshop die we aanbieden is voor iedereen die nieuwsgierig is naar hoe je met ingewikkelde uitdagingen in je organisatie en onze maatschappij kunt omgaan en daarin het verschil kunt maken.

Hoe ga jij om met complexe uitdagingen? Welke vaardigheden, competenties en mindset heb jij al en hoe kan jij je verder ontwikkelen om midden in die complexe uitdagingen te blijven staan en iets in beweging te brengen?

In de workshop 'ontdek de veranderaar in jezelf' leer je wat complexe uitdagingen zijn. Je maakt kennis met de 12 principes van omgaan met complexiteit. Vanuit eigen ervaringen ga je uitgedaagd worden om de veranderaar in jezelf naar boven te halen. Want in ieder van ons zit dit potentieel. We gebruiken hierbij de methodiek van storyweaving en benutten zo de verbindende en activerende kracht van verhalen.

Ronde 4: vrijdag 10.30-12.30u

Symposium 4: De maatschappelijke taak van het sociaal en pedagogisch werk ten aanzien van discriminatie en uitsluiting.

Auteur(s): Ed de Jonge, Peter Hendriks, Hanke Drop, Mariëlle Kanne, lectoraat Wonen en Welzijn, Hogeschool Utrecht

In ons onderzoek naar inkluderende handelingsbekwaamheid van sociale professionals in de omgang met intolerantie, discriminatie en uitsluiting bemerken we dat discriminatie onder sociale professionals nauwelijks als probleem wordt geagendeerd binnen (de eigen) organisaties. Als het thema echter expliciet wordt geadresseerd, dan geven sociale professionals aan zich niet altijd goed toegerust te voelen om goed met discriminatie om te gaan. Zou discriminatie een blinde vlek kunnen zijn onder sociale professionals? In dit symposium willen we graag met de deelnemers verkennen wat de maatschappelijke taak op dit vlak is voor sociale (en pedagogische) professionals. En stilstaan bij de vraag hoe deze taak zou kunnen en moeten worden uitgevoerd.

Voor deze verkenning kiezen wij twee actieve werkvormen. Na een algemene presentatie van ongeveer 15 minuten splitst de groep zich op, waarbij het ene deel een uur de tijd heeft voor een theatrale dialoog en het andere deel een uur voor een moreel beraad. Na beide werkvormen resteert nog korte tijd voor een gezamenlijke eindreflectie.

In deze workshop willen wij onze zoektocht delen met Vlaamse en Nederlandse collega's uit het vakgebied. Wij laten zien tot welke inzichten we gekomen zijn en met welke vragen we worstelen. We zijn benieuwd of collega's deze herkennen en of er mogelijkheden zijn om samen te werken rondom de thematiek/problematiek van intolerantie, discriminatie en uitsluiting.

Bijdrage 1: Inleiding/presentatie van het onderzoek

Auteur(s): Peter Hendriks, Hanke Drop, lectoraat Wonen en Welzijn, Hogeschool Utrecht

Sinds 2020 zijn wij – onderzoekers vanuit het lectoraat Wonen en Welzijn van Hogeschool Utrecht – bezig met onderzoek naar aangrijpingspunten ter vergroting van inkluderende handelingsbekwaamheid van sociale professionals in de omgang met intolerantie, discriminatie en uitsluiting. Wij werken hierin samen met zes consortiumpartners (vier sociale praktijkorganisaties en twee belangrijke kennispartners: Movisie en het Verwey-Jonker Instituut). Voor het sociaal werk is de vraag welke condities nodig zijn, om spanningen die ontstaan als gevolg van (toenemende) diversiteit te laten leiden tot vernieuwing en verrijking in plaats van tot polarisatie en conflict. Hoe kunnen professionals hieraan bijdragen? Bij democratie gaat het tenslotte niet alleen om de stem van de meerderheid, maar ook om ruimte voor minderheidsgroepen. Sociale professionals ervaren dat zij niet in alle opzichten goed zijn toegerust voor het omgaan met diversiteit en het bevorderen van verbondenheid en inclusie (Hooghiemstra & van Pelt, 2020; Engbersen et al., 2020).

Om de praktijkrelevantie van dit thema te verhelderen spraken we meerdere keren met verschillende sociale professionals uit diverse contexten. Aanvankelijk hadden we voor ogen om een onderzoekswerkplaats met de consortiumpartners in te richten. Daar wilden wij instrumenten ontwikkelen voor een toolbox waarmee sociale professionals hun handelingsbekwaamheid t.a.v. discriminatie zouden kunnen vergroten. Op basis van diepte-interviews, waarin het ook ging over de positionering van de sociale professional, bleek echter, tot onze verrassing, dat het thema weliswaar wordt herkend, maar dat het niet als prangend vraagstuk wordt ingebracht en besproken in organisaties. Voor ons is nu inmiddels de vraag: wordt dit door het werkveld zelf als een blinde vlek herkend? Hoe kunnen wij het werkveld (professionals en organisaties) actief en co-creatief betrekken bij dit – wel degelijk actuele en urgente – complexe vraagstuk? Welke taak ligt hier voor het werkveld, en voor het onderwijs, en hoe zou deze taak uitgevoerd kunnen en moeten worden?

Bijdrage 2: Een muzische benadering

Auteur(s): Ed de Jonge en Hanke Drop, lectoraat Wonen en Welzijn, Hogeschool Utrecht.

Het vooronderzoek vanuit het lectoraat Wonen en Welzijn van Hogeschool Utrecht samen met verschillende praktijk- en kennisorganisaties doet vermoeden dat het adequaat signaleren en oppakken van incidentele en structurele discriminatie en uitsluiting door sociale professionals en welzijnsorganisaties in Nederland eerder uitzondering dan regel is. De problematiek lijkt in grote mate een blinde vlek te zijn. Vaak zijn professionals zich onvoldoende bewust van de problematiek en ook vanuit organisaties is er weinig aandacht voor. Voor zover er wel sprake is van aandacht voor thema's als uitsluiting, intolerantie en discriminatie, horen we wel vaker dat professionals handelingsverlegenheid ervaren.

Een mogelijke invalshoek om meer sensitiviteit en aandacht te genereren voor deze thematiek, is door gebruik te maken van een zogeheten muzische werkvorm, namelijk de theatrale dialoog. (<https://www.musework.nl/nl/page/9825/werkvorm-theatrale-dialoog> en <https://www.musework.nl/nl/page/10642/de-theatrale-dialoog>).

Wanneer deelnemers (bijvoorbeeld een groep collega's) op basis van een praktijkcasus al improviserend en zonder gebruik te maken van woorden in zo'n situatie stappen, komt de nadruk te liggen op ervaring en beleving vanuit diepere lagen. Daarna vindt pas de gezamenlijke reflectie plaats.

In deze workshop selecteren we eerst een concrete situatie, bij voorkeur op basis van de ervaring van een van de deelnemers met betrekking tot het thema intolerantie, discriminatie en uitsluiting. Dan maken we de deelnemers vertrouwd met de gekozen werkvorm en organiseren we vervolgens een theatrale dialoog en een aansluitende reflectie. Tot slot blikken we terug op de meerwaarde van deze werkvorm om de professionele omgang met intolerantie, discriminatie en uitsluiting te bevorderen.

Bijdrage 3: Moreel beraad

Auteur(s): Peter Hendriks, Marielle Kanne, lectoraat Wonen en Welzijn, Hogeschool Utrecht.

In een moreel beraad reflecteren mensen in een concrete werkcontext samen op ethische vragen naar aanleiding van praktijkervaringen, onder leiding van een faciliterende gespreksleider, die een methode kiest en de structuur bewaakt (van Dartel & Molewijk, 2014). Uit onderzoek is gebleken dat dit voor individuele deelnemers van betekenis is omdat het leidt tot bewustwording van de morele dimensie van professioneel handelen en tot betere verantwoording van beslissingen; op relationeel niveau is het van betekenis omdat het effect is dat er meer onderling begrip en (daardoor) betere samenwerking ontstaat (Kanne, 2016). Moreel beraad zorgt in veel situaties voor een *safe space*, waarin mensen hun kwetsbare kant durven laten zien. Tegelijkertijd nodigen veel werkvormen voor moreel beraad deelnemers uit om zich te begeven in een *brave space* (https://mosaicadmin.hypertextlabs.com/uploads/Brave_Spaces_Toolkit_FILLABLE_5411f6fef7.pdf), of een 'plek der moeite' (Kunneman 2017) waar ruimte is om waardig te strijden over conflicterende opvattingen (van Ewijk 2013).

Binnen het lectoraat Wonen en Welzijn van Hogeschool Utrecht is veel ervaring met het uitvoeren en onderzoeken van moreel beraad. Op basis van opgedane inzichten is een model ontwikkeld over het ethisch actorschap van sociale professionals (Keinemans, de Jonge & Kloppenburg, 2014). Daarin gaat het niet alleen over hoe professionals handelen op het microniveau, in hun werk met cliënten, maar uitdrukkelijk ook over de organisatorische en maatschappelijke context waarin zowel discriminatie en uitsluiting als het professionele handelen plaatsvindt.

In de workshop willen wij een (kort) moreel beraad houden, bij voorkeur over een morele vraag van één van de deelnemers rondom het thema intolerantie, discriminatie en uitsluiting. In de nabespreking staan we ook stil bij de vraag of (en hoe) deze werkvorm kan helpen om in de context van onderwijs en organisaties de professionele omgang met intolerantie, discriminatie en uitsluiting te bevorderen.

Bijdrage 1: Religieuze en levensbeschouwelijke solidariteit in Leuven – een kwalitatief onderzoek

Auteur(s): Sarah Maes en Dries Ver Elst, Universiteit Antwerpen

Kerken, congregaties en religieuze organisaties hebben een langlopende geschiedenis van zorg voor mensen in armoede, die hand in hand gaat met het ontstaan van sociaal werk. Ook vandaag spelen initiatieven met een religieuze inspiratie een belangrijke rol in de zorg voor mensen in nood. Nieuwkomers die weinig aanknopingspunten vinden in de samenleving waarin ze terecht komen, gaan bijvoorbeeld op zoek naar etnisch-culturele of religieuze verbinding op plekken in de stad waar gelijkgestemden aanwezig zijn. Maar ook voor andere doelgroepen spelen ze een cruciale rol. Vanuit hun contact met mensen in kwetsbare situaties en vaak vanuit een religieus perspectief komen allerlei solidariteitsinitiatieven en -organisaties, vaak in de schaduw, tegemoet aan heel wat noden. Toch weten we nog maar weinig over religieus of levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven (RLS'en) in Vlaanderen.

In het interdisciplinaire en interuniversitaire Soligion onderzoek brengen we deze RLS'en in kaart in vijf Vlaamse steden, enerzijds om hun zichtbaarheid te vergroten en activiteiten beter te begrijpen, anderzijds om eventuele samenwerkingen tussen RLS'en maar ook tussen RLS'en en andere welvaartstaatsactoren te bevorderen. In onze presentatie brengen we de resultaten van ons onderzoek in Leuven. In een eerste fase maakten we een overzicht van alle mogelijke religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in deze stad, door middel van interviews met sleutelfiguren en documentanalyses. Hieruit selecteerden we 9 cases voor een diepere analyse op basis van verdere interviews en participerende observatie. Ons onderzoek geeft een scherper beeld van de relevante variabelen om de diversiteit in RLS'en te bevatten, van de solidariteitspraktijken en -discours in Leuvense RLS'en, en hun verhouding tot concepten van burgerschap.

Bijdrage 2: De collective capabilities van informele spelers rond thuisloosheid in Brussel

Auteur(s): Harm Deleu, Mieke Schrooten en Sylvie Van Dam, Odisee Hogeschool

Onze samenleving staat voor heel wat welzijnsuitdagingen, onder meer op vlak van armoede, onderbescherming en dak- en thuisloosheid. Naast formele sociaalwerkorganisaties nemen ook veel andere, meer informele, spelers een rol op. Tijdens deze presentatie gaan we in op de ondersteuning aan dak- en thuislozen door vrijwilligersorganisaties die deels buiten het wettelijke kader ageren. Vanuit de lens van collective capabilities identificeren we sterktes en uitdagingen van vier vrijwilligersorganisaties die zich inzetten voor dak- en thuislozen in Brussel. Bij elk van hen deden we participerende observatie, namen we interviews af en deden we desk research. Deze cases werden geselecteerd op basis van een enquête waaraan 160 Brusselse non-profitorganisaties deelnamen tijdens een eerdere onderzoeksfase.

Uit onze bevindingen blijkt dat de organisatorische capaciteiten en kenmerken van deze vrijwilligersorganisaties het resultaat zijn van vastgestelde noden, maar ook van zorgvuldige afwegingen door de (leidende) vrijwilligers. De organisaties werken met doelgroepen die niet zomaar structurele oplossingen kunnen vinden en wiens bekommernissen laag op de politieke agenda staan. De keuzevrijheid en agency van organisaties wordt bevorderd door een breder ondersteunend netwerk, terwijl onduidelijke verwachtingen de inspanningen van vrijwilligersorganisaties kunnen belemmeren

Bijdrage 3: Sociaal schaduwwerk: navigeren tussen aankomstinfrastructuur en sociale infrastructuur

Auteur(s): Saskia Welschen, Pamela Lucas en Lex Veldboer, Hogeschool van Amsterdam

In de internationale literatuur is veel aandacht voor sociaal schaduwwerk als onderdeel van de zogenoemde ‘aankomstinfrastructuur’ (e.g. Schrooten & Meeus, 2020). Hoe belangrijk informele ondersteuning en maatschappelijk initiatief zijn voor nieuwkomers blijkt opnieuw tijdens de huidige instroom van Oekraïense vluchtelingen (e.g. Carlsen et al., 2023). Maar ook voor andere migrantengroepen is sociaal schaduwwerk van cruciaal belang (zie o.a. Wessendorf, 2021). Dit geldt des te meer voor personen en groepen die drempels ervaren naar formele ondersteuning.

Het begrip aankomstinfrastructuur doet denken aan een verwant begrip: de sociale infrastructuur. Dat begrip kent in de Nederlandstalige context een langere geschiedenis (e.g. Duyvendak, 2002). Internationaal is er sinds Klinenberg (2018) een hernieuwde aandacht voor het concept. Daarbij worden wisselende accenten gelegd op de fysieke kant (de ‘hardware’) of de menselijke kant (de ‘software’, Kuoppa & Kymalainen 2022). Ook hierbij geldt dat het informele gedeelte van de sociale infrastructuur – waaronder sociaal schaduwwerk- van groot belang is voor personen en groepen die afstand tot het formele aanbod ervaren. Dat gaat in deze context echter over gevestigde bewoners, al dan niet met een migratieachtergrond.

Ondanks het conceptuele verwantschap is de literatuur over de aankomstinfrastructuur veelal gescheiden van die over sociale infrastructuur. Die scheidslijn lijkt zich te weerspiegelen in de praktijk. Nieuwkomers in Amsterdam maken gebruik van informeel aanbod in de aankomstinfrastructuur, waaronder netwerken van landgenoten, maar vinden hun weg naar de sociale infrastructuur maar moeizaam (Welschen et al. 2019). Zowel binnen het formele als het informele domein is er sprake van aparte ondersteuningsstructuren voor gevestigde bewoners en nieuwkomers.

In 2023 onderzoeken wij welke routes nieuwkomers in Amsterdam doorlopen na aankomst in de stad en in hoeverre zij daarbij leunen op informele vs. formele steun, binnen de aankomst- vs. sociale infrastructuur. Daarbij is een expliciete vraag of professionals en vrijwilligers tussen beide infrastructuren verbinden, en of zij nieuwkomers en gevestigde bewoners met elkaar verbinden. Tijdens het symposium zullen wij ingaan op de eerste bevindingen van dit onderzoek.

Bijdrage 4: Sociaal schaduwwerk in Brussel: Geprangd tussen neo-filantropie en prefiguratie?

Auteur(s): Pascal Debruyne en Sylvie Van Dam, Odisee Hogeschool

In de geschiedenis van sociaal werk was de overgang van gunst naar recht cruciaal. Elke burger kon hierdoor institutioneel beroep doen op uitkeringen en publieke voorzieningen om het recht op menselijke waardigheid te verzekeren (Dean, 2015). Het is dan ook niet vreemd dat verschillende auteurs vandaag de dag – met een kritische bezorgdheid – spreken over de terugkeer van een gunstregime. Academisch verwoord ontwaren onderzoekers een tendens van “neo-filantropie” of een “charity economy”, waarbij de samenleving terug zorg in handen neemt (Gatenio Gabel, 2016; Kessl e.a., 2020; Villadsen, 2007). Het recht op maatschappelijke dienstverlening zou hierbij terugvallen op een regime van vrijwilligheid.

Ons onderzoek naar alledaagse sociaalwerkpraktijken van sociaalschaduwwerkers in Brussel toont een veel meer gelaagde realiteit. We bevroegen tientallen sleutelfiguren uit diverse informele sociaalwerkers, waaronder etnisch-culturele spelers of religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde actoren. We exploreerden wat hen drijft en hoe ze zich verhouden tot de overheid/overheden en andere spelers uit de civiele samenleving, zowel vanuit hun sociale dienstverlening als hun politieke rol.

Ons onderzoek toont aan dat recht en gunst niet noodzakelijk haaks staan op elkaar. Integendeel, veel van de uitgebouwde sociaalwerkpraktijken – van materiële noodhulp tot noodopvang, outreachend werk en juridische dienstverlening – zitten geprangd tussen noodzaak en prefiguratieve praktijk. Dat betekent dat hun praktijk een voorafbeelding is van een mogelijke oplossing die men “hier en nu” uitbouwt, maar overheden niet ontwikkelen of overnemen. Noodgedwongen, omdat het grotendeels gaat om ondersteuning “de facto burgers” of “denizens” die toch weinig tot geen toegang hebben tot formeel burgerschap (Dewanckel, e.a., 2021; Turner, 2016).

Het lopende onderzoek ontwaart andere perspectieven van burgerschap, territorialiteit, alsook alternatieve vormen van solidariteit voorbij de grenzen van de natiestaat, geïnformeerd door religieuze en etnisch-culturele perspectieven. De pertinent gevreesde overgang van recht naar gunst, vervlecht zich met andere praktijken waarbij men ook vanuit zogenaamde “gunst”-praktijken aan rechten bouwt voor diegenen die vaak geen onderdeel zijn van de welvaarts- en verzorgingsstaat.

Het Brusselse sociaal schaduwwerk blijkt een ambigue sociaalwerklandschap dat allerlei vragen opwerpt over gunst en recht voorbij samenleving en staat, scherpe scheidingslijnen tussen burgers en “niet-burgers” contesteert en reflectie aan de oppervlakte brengt over sociaalwerkpraktijk en rechten in een superdiverse stedelijke context. Maar ook de verhoudingen tussen informeel en formeel sociaal werk op scherp zet.

Titel: Het recht van transgender jongvolwassenen op mentaal welzijn

Auteur(s): Charlotte Demeyer en overige collega's onderzoeksteam Transilience – Jana Verguchten, Indra Vanoverbeke, Mauro Kerckhof, Olu Vandenbussche, Hogeschool Vives

Transgender jongeren zijn vaker slachtoffer van gender gerelateerd geweld in de samenleving, waarbij hun genderidentiteit en -expressie niet altijd wordt geaccepteerd. Deze factoren hebben een negatieve impact op hun mentaal welzijn. Dit ondanks de wettelijke anti-discriminatie verankering op Europees niveau, verwijzend naar het gelijkheidsbeginsel en het verbod op discriminatie op grond van seksuele geaardheid (art. 10 en 19 VWEU, art. 2 en 3 VEU). Desondanks worden transgender jongeren dus duidelijk nog steeds met geweld geconfronteerd.

In plaats van de samenleving 'trans-sensitiever' te maken vanuit mesoniveau of expert-niveau, beoogt dit onderzoeksproject bottom-up, vanuit transgender jongeren, tegenkanting te bieden. We lieten ons inspireren door het Lundy Model of child participation (Kennan, Brady, & Forkan, 2019), waarbij we transgender jongeren een stem, platform en veilige ruimte geven om de samenleving te beïnvloeden. Ze zetten mee interventies op die een brede transgender community veerkrachtiger wil maken. Veerkracht blijkt belangrijk voor de omgang met geïnternaliseerde transfobie, geweldervaringen, moeilijkheden in genderidentiteit en -expressie, ...

Onderzoeksvraag: Hoe kunnen we deze veerkracht versterken van transgender en genderdiverse jongvolwassenen?

Op basis van de stemmen van transgender jongvolwassenen die we bevroegen in een co-creatieve sessie, zijn we modules in de vorm van groepstrajecten aan het ontwikkelen die het versterken van veerkracht op schools, sociaal, psychologisch en fysiek vlak ambiëren. Tevens pogen we hen veerkrachtig te maken door het delen van hun verhalen (digital storytelling).

Graag doorprikken we in een presentatie verschillende stigma's door de stem van transgender jongeren te vertolken. Zo worden drempels op sociaal, schools, psychologisch en fysiek vlak voorgesteld en wat jongvolwassenen vinden dat noodzakelijk is om hen daartegen weerbaarder te maken.

Naast het versterken van veerkracht, wil dit project eveneens inzetten op het vergroten van bewustzijn, kennis en vaardigheden van zowel professionals als transgender personen (e.g. van LGBTQI+ organisaties en zelfhulpgroepen).

Bijdrage 2: Het hoort erbij! Preventief werken aan een positieve seksuele en relationele vorming in het jongeren- en straathoekwerk.

Auteur(s): Mai Groenevelt en Mark van Dijk, Lectoraat Jeugd en Samenleving, Hogeschool Inholland

Professionals in het jongerenwerk en straathoekwerk willen graag bijdragen aan een positieve seksuele en relationele vorming van jongeren (10-24 jaar) op een manier die diversiteits sensitief is en aansluit bij hun (online) leefwereld. Laagdrempelige ondersteuning gericht op een positief zelfbeeld, relaties en ervaringen heeft een preventieve werking en is belangrijk om zware problematiek te voorkomen. Nog niet alle jeugdprofessionals blijken echter goed in staat om aandacht te besteden aan seksuele en relationele vorming, wat in verband gebracht wordt met ervaren schaamte rondom dit thema, botsende persoonlijke normen- en waardenkaders, of onvoldoende bij de (online) leefwereld van de doelgroep aansluitende beschikbare interventies. Hiernaast blijken materialen en methodieken vaak gericht op risico's en risicogroepen, terwijl een positieve benadering van seksuele en relationele vorming het welzijn en de gezondheid van alle jongeren bevordert.

De centrale vraag van ons onderzoek is: Hoe kan het jongeren- en straathoekwerk structureel bijdragen aan een positieve seksuele en relationele vorming van jongeren tussen 10 en 24 jaar op een diversiteits sensitieve manier die aansluit bij hun (online) leefwereld? In de eerste fase van dit onderzoek hebben we de acht aan ons verbonden praktijken (in Amsterdam, Zaandam en Haarlem) onderzocht op de huidige aandacht voor het thema, welke ondersteuningsbehoeften professionals en jongeren hebben en waar professionals zich verder in willen ontwikkelen. In de tweede fase van ons onderzoek ontwikkelen we samen met de praktijkpartners pilots om structureel aandacht voor het thema te hebben.

We presenteren de uitkomsten van fase 1 en de ontwerpfase in samenwerking met de praktijkpartners in fase 2 (de huidige fase van onderzoek).

Meer informatie is te vinden op de projectpagina:

<https://www.inholland.nl/onderzoek/onderzoeksprojecten/het-hoort-erbij/>

Bijdrage 3: Hoe jongerenwerk op school tastbaar kan bijdragen aan meer kansengelijkheid

Auteur(s): Stijn Sieckelinck en Simon Mamahit, Lectoraat Youth Spot, Hogeschool van Amsterdam

Het jongerenwerk verbindt thuis, school en vrije tijd (online/offline) om het welzijn van jeugdigen in kwetsbare maatschappelijke posities te bevorderen (Sieckelinck, 2022). Van oudsher ligt de focus van het jongerenwerk buiten het onderwijs (Metz, 2011). Recente onderzoeksresultaten laten zien dat het jongerenwerk ook van preventieve waarde is binnen de school (Rijnders ea., 2021, Van Dijk ea., 2023). In deze sessie delen en illustreren we de resultaten uit afgerond onderzoek op (middelbare) scholen in Amsterdam, Arnhem en lopend (dan afgerond) onderzoek in Nijmegen (n=33) naar de meerwaarde van het jongerenwerk op VO-scholen en hoe dit in de toekomst nog verder versterkt kan worden. Wat we nu al weten: de grotendeels geslaagde implementatie van jongerenwerk op school bevordert een positief schoolklimaat en draagt bij aan gelijke kansen. Om hier ten volle de vruchten van te blijven plukken is het belangrijk om deze samenwerking doorlopend te blijven onderzoeken en versterken. Leerlingen en docenten moeten nu eenmaal op je kunnen bouwen. Tijdens de sessie leer je waarom jongerenwerk op school gewaardeerd wordt, verneem je hoe praktijkgericht onderzoek bijdraagt aan kennis en versterking hiervan, en ontdek je hoe en onder welke voorwaarden scholen hun voordeel kunnen doen door samenwerking met jongerenwerk. Welke grotere lijnen zien we in de verschillende onderzoeken terugkomen? Wat zegt dat over de meerwaarde van jongerenwerk op school? Aan de hand van praktijkvoorbeelden worden de bevindingen gepresenteerd. Aan de hand van vragen uit de zaal wordt gepeild wat er nodig is om deze interventie op nog meer plaatsen te laten bijdragen aan meer kansengelijkheid. Heel praktisch worden handvatten aangereikt: Wat zijn eerste stappen om te zetten, waar moet je op letten en wat mag je verwachten?

Keywords: Jongerenwerk/ Jeugdwerk, Onderwijs, Kansengelijkheid, Schoolveiligheid

Bijdrage 4: Rol en positie van opbouwwerk in Limburg ten aanzien van de energietransitie

Auteur(s): Joost Weling, Lectoraat Sociale Integratie/ Werkplaats Sociaal Domein Zuyd

De energietransitie krijgt de afgelopen jaren veel aandacht in Nederland en het vraagstuk is urgenter geworden door de opgelopen energieprijzen. Energietransitie betekent de overgang van het gebruik van fossiele energie naar energie uit hernieuwbare bronnen (CBS, 2023). De verwachting is dat opbouwwerkers hierin van betekenis kunnen zijn (Vlaar, 2019; Kuykenhoven, 2019). In de praktijk blijkt dat de betrokkenheid van opbouwwerkers geen vanzelfsprekendheid is en dat zij zoeken naar hun rol (Rocak & van Lieshout, 2021).

Gezien de maatschappelijke ontwikkelingen stellen wij de onderzoeksvraag: Wat is de rol en positie van opbouwwerkers in Limburg ten aanzien van de energietransitie?

In 2023 hebben zeven semi-gestructureerde interviews online plaatsgevonden met opbouwwerkers in Limburg. Nu wordt een data-analyse uitgevoerd en gewerkt aan een rapportage.

Uit een eerste analyse blijkt dat dat opbouwwerkers op drie manieren het werk rondom de energietransitie vormgeven. Ten eerste hanteren opbouwwerkers een pragmatische benadering (Vlaar, 2017). Dit is gericht op het oplossen van concrete problemen, alle opbouwwerkers geven bijvoorbeeld aan hoe zij bewoners wijzen op energiecoaches. Ten tweede werken enkele opbouwwerkers aan een sociaal-agogische benadering (Vlaar, 2017). Opbouwwerkers benoemen hoe zij hun kennis over de fysieke omgeving gebruiken bij het werken aan gedragsverandering bij bewoners. Tenslotte hanteert één opbouwwerker een maatschappijkritische benadering (Vlaar 2017). Deze is actief is in een lokale coalitie die werkt aan energierechtvaardigheid, om hiermee de belangen van bewoners te behartigen.

Tijdens de presentatie gaan we dieper in op de uitkomsten van het onderzoek waarin wij ook zien dat werken aan klimaatrechtvaardigheid en sociale rechtvaardigheid in de praktijk niet per definitie met elkaar verbonden zijn. Waarbij we ook oog hebben voor de weerbarstige praktijk van opbouwwerk.

Deelsessie 15: De stedelijk sociaal werker als reflexieve professional (in spe)

Bijdrage 1: Let's Play the URBAN SOS Game!

Auteur(s): Jeroen Gradener en Samira Shadid, Hogeschool van Amsterdam en Johny Bambust, Artevelde Hogeschool

Het afgelopen jaar heeft de Hogeschool van Amsterdam, samen met drie andere Europese hogescholen uit Gent, Helsinki en Kopenhagen, het Erasmus+ gefinancierde Urban SOS-project succesvol afgerond. Het doel van dit project is om academici, studenten en sociaal werkers een kader en tools te bieden om oneerlijk beleid of structuren te identificeren, begrijpen en uit te dagen die de individuele, gemeenschaps- en maatschappelijke welvaart van stedelijke communities belemmeren. Het is daarmee onze ambitie om bestaande theorieën en methoden, zoals belangenbehartiging en activisme een nieuw leven in te blazen en als lens te gebruiken om naar grootstedelijke problematiek te kijken.

Het project is gebaseerd op de theorieën van de Deense geograaf en econoom Flyberg, die op basis van de ideeën van Aristoteles een nieuwe sociaal relevante theorie voor sociaal werk heeft ontwikkeld: phronesis (praktische wijsheid). Phronetisch onderzoek vertrekt vanuit een waardengedreven verhaal (storytelling) en richt zich op de 'hoe' en 'waarom'-vragen, waarbij steeds vragen rond waarden en macht centraal staan. Gebaseerd op de principes van phronesis is een bruikbaar vier-kwadrant-model ontwikkeld voor het sociaal werk om naar stedelijke problematiek te kijken.

Het Urban SOS heeft bovendien een kaartspel ontwikkeld. Het spel is gebaseerd op meerdere Europese casussen die sociaal werkers in hun dagelijkse praktijk tegenkomen en is bedoeld om spelers vertrouwd te maken met manieren van kijken en nadenken over sociale vraagstukken in een stedelijke context. Deze casussen zijn opgedaan tijdens etnografisch onderzoek in de vier participerende steden. Het spel behandelt diverse stedelijke vraagstukken, zoals gentrificatie, armoede, dakloosheid, de afbraak van de verzorgingsstaat, discriminatie en immigratie. Centraal in het spel staat hoe verschillende groepen in de stad, zoals jongeren, binnen deze vraagstukken structureel worden benadeeld. Tijdens de Vlaams-Nederlandse conferentie Onderzoek Sociaal Werk en Pedagogiek willen wij graag docenten, studenten en professionals kennis laten maken met dit spel.

Speelt u met ons mee? Neem gerust een kijkje op onze website: www.urbansos.eu

Bijdrage 2: Onderzoekende en kritische sociaal werkers (deel 1)

Auteur(s): Leonie le Sage, Corstin Dieterich, Clementine Degener, Hogeschool Rotterdam

Bij veel Nederlandse opleidingen Social Work speelt de vraag hoe zij onderzoekend vermogen en dan met name het kritisch denken van studenten kunnen bevorderen. Zowel Nederlandse als internationale onderzoeken laten zien dat verschillende aspecten van onderzoekend vermogen (zoals het kunnen toepassen van wetenschappelijke kennis, je kritisch kunnen verhouden tot beleid, op een systematische manier werken aan praktijkverbetering en professionalisering) binnen de beroepsgroep sociaal werkers aandacht behoeven. Een mogelijke verklaring voor deze tekortkoming is te vinden in de theorie van de 'reflective practitioner'. Volgens deze theorie doen professionals hun werk in een denkbeeldig moeras: zij leveren maatwerk en moeten aansluiten bij mensen in kwetsbare omstandigheden. Dat betekent volgens deze benadering dat het werk per definitie complex, onvoorspelbaar, onoverzichtelijk en 'zompig' is. Reflectief leren 'in' en 'on action' worden daarom belangrijk gevonden in het sociaal werk, vooral in een grootstedelijke omgeving waar de complexiteit van vraagstukken des te groter is door diversiteit, wantrouwen, polarisatie, individualisme....

Door deze nadruk op de 'zompigheid' van het sociaal werk, lijkt een bepaald wantrouwen of ongeloof ten opzichte van de mogelijkheid van het systematisch ontwikkelen van een gedeelde kennisbasis te worden verondersteld. Maar zonder een idee van gedeelde kennis komen reflectie en kritisch denken niet van de grond.

In deze presentatie gaan we in op de resultaten van drie onderzoeken die we de afgelopen jaren hebben verricht naar het kritische denken van sociaal werkers. We bespreken de bevindingen op basis van zowel kwantitatieve als kwalitatieve analyses en casuïstiek. Vervolgens willen we in dialoog met vertegenwoordigers vanuit onderzoek, praktijk en opleidingen sociaal werk ter verdere duiding van deze bevindingen en welke verbetervoorstellen voor onderzoek, opleiding en praktijk van sociaal werk aansluiten bij deze bevindingen.

In deel 1 gaan we met name in op de bevindingen van het onderzoek 'onderzoekend vermogen SW', waarbij we een vragenlijst afgenomen hebben bij 100 sociaal werkers en interviews afgenomen bij ruim 20 sociaal werkers en stagiaires Social Work.

Deze onderzoekspresentatie hangt samen met de presentatie 'Onderzoekende en kritische sociaal werkers (deel 2)' van Corstin Dieterich, Clementine Degener en Leonie le Sage en deze dienen in 1 tijdsslot geplaatst te worden.

Bijdrage 3: Onderzoekende en kritische sociaal werkers (deel 2)

Auteur(s): Corstin Dieterich, Clementine Degener en Leonie le Sage, Hogeschool Rotterdam

Bij veel Nederlandse opleidingen Social Work speelt de vraag hoe zij onderzoekend vermogen en dan met name het kritisch denken van studenten kunnen bevorderen. Zowel Nederlandse als internationale onderzoeken laten zien dat verschillende aspecten van onderzoekend vermogen (zoals het kunnen toepassen van wetenschappelijke kennis, je kritisch kunnen verhouden tot beleid, op een systematische manier werken aan praktijkverbetering en professionalisering) binnen de beroepsgroep sociaal werkers aandacht behoeven. Een mogelijke verklaring voor deze tekortkoming is te vinden in de theorie van de 'reflective practitioner'. Volgens deze theorie doen professionals hun werk in een denkbeeldig moeras: zij leveren maatwerk en moeten aansluiten bij mensen in kwetsbare omstandigheden. Dat betekent volgens deze benadering dat het werk per definitie complex, onvoorspelbaar, onoverzichtelijk en 'zompig' is. Reflectief leren 'in' en 'on action' worden daarom belangrijk gevonden in het sociaal werk, vooral in een grootstedelijke omgeving waar de complexiteit van vraagstukken des te groter is door diversiteit, wantrouwen, polarisatie, individualisme....

Door deze nadruk op de 'zompigheid' van het sociaal werk, lijkt een bepaald wantrouwen of ongeloof ten opzichte van de mogelijkheid van het systematisch ontwikkelen van een gedeelde kennisbasis te worden verondersteld. Maar zonder een idee van gedeelde kennis komen reflectie en kritisch denken niet van de grond.

In deze presentatie gaan we in op de resultaten van drie onderzoeken die we de afgelopen jaren hebben verricht naar het kritische denken van sociaal werkers. We bespreken de bevindingen op basis van zowel kwantitatieve als kwalitatieve analyses en casuïstiek. Vervolgens willen we in dialoog met vertegenwoordigers vanuit onderzoek, praktijk en opleidingen sociaal werk ter verdere duiding van deze bevindingen en welke verbetervoorstellen voor onderzoek, opleiding en praktijk van sociaal werk aansluiten bij deze bevindingen.

In deel 2 gaan we met name in op de bevindingen van het (postdoc) onderzoek 'ethisch reflecteren' uitgevoerd door Corstin Dieterich, waarin jeugdbeschermers werkzaam bij Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond zijn geïnterviewd.

Deze onderzoekspresentatie hangt samen met de presentatie 'Onderzoekende en kritische sociaal werkers (deel 1)' van Leonie le Sage, Corstin Dieterich en Clementine Degener en deze dienen in 1 tijdslot geplaatst te worden.

Bijdrage 1: Logt u even in? Kansen en uitdagingen op het gebied van (samen)werken in welzijn en zorg.

Auteur(s): Renate Werkman, Iris Goes, Anne Thijssen en Thilou Drubbel, Hogeschool Windesheim, Lectoraat Klantenperspectief in Ondersteuning en Zorg

Een diverser wordende samenleving, toenemende vergrijzing, veranderende hulpvragen en een tekort aan zorg- en welzijnsprofessionals maken het bevorderen van zelfredzaamheid, participatie en hulp uit het eigen netwerk steeds belangrijker in het Nederlandse zorg- en ondersteuningsbeleid. Deze ontwikkelingen vragen om een hernieuwde oriëntatie van professionals, cliënten en hun netwerk op het zorg- en hulpverleningsproces en onderlinge samenwerking. Deze heroriëntatie heeft geleid tot herbezinning op werkprocessen en een andere rol van professionals: een rol die eigen regie en zelfredzaamheid faciliteert, in de buurt, wijk of woning van burgers. De samenleving is bovendien digitaal geworden, en de inzet van technologie wordt essentieel geacht om burgers te kunnen ondersteunen in hun eigen leefomgeving. Passende hulp en zorg wordt steeds vaker hybride: een mix van digitaal en fysiek aangeboden ondersteuning. De uitgangspunten hierbij zijn:

- Zelf als het kan
- Thuis als het kan
- Digitaal als het kan

Deze ontwikkelingen vragen niet alleen een omslag bij professionals. Ook cliënten moeten steeds vaker dingen zelf digitaal regelen, zoals het aanvragen van hulp via aanmeldingstools, het inplannen van afspraken of het volgen van zelfhulpmodules. Het werken met deze digitale middelen vraagt nogal wat van de betrokkenen: één op de vijf Nederlanders zou weinig of niet digitaal vaardig zijn. Er is echter nog weinig zicht op de impact die dat heeft op het leven en de benodigde hulp en ondersteuning van cliënten. Onder de noemer van het project “Logt u even in” in het kader van de SIA-call extramurale zorg deed Hogeschool Windesheim de afgelopen twee jaar onderzoek onder cliënten en zorg- en welzijnsprofessionals met als doel de uitdagingen in kaart te brengen die de digitale samenleving voor beide groepen met zich meebrengt.

In deze werksessie nemen we deelnemers mee in onze resultaten en denken samen met hen na over de betekenis daarvan voor de transformatieopgaven in het sociaal werk.

Bijdrage 2: Moral Design & Technologie in een slimme stad: Over burgers die a priori techno-ethisch meedenken in functie van normen en waarden

Auteur(s): Bart Wernaart, Fontys Hogeschool en David Bamps, Sociale School te Heverlee

De architectuur van het leven is veranderd. Dat is evenzeer merkbaar in een grootstedelijke context. Technologie speelt steeds meer een belangrijke rol bij optimalisatie en regulatie. Dat begint bij de energiehuishouding waar het bewonersgedrag voor 50% mee de efficiëntie bepaalt van de toegepaste renovatietechnieken. Dat laat zich ook voelen in de portemonnee. Het mag dan ook niet verwonderen dat men prima facie inzet op de doelgroep van woningcoöperatie in de sociale woningbouw.

Vraagstuk:

In het kielzog van deze ontwikkeling ontstaan nieuwe verdienmodellen die gebaseerd zijn op informatie-uitwisseling in ruil voor kostenvermindering: lees, reductie op energiefactuur (verduurzaming). Klinkt aantrekkelijk. Toch is er een andere kant van de medaille, met name bij opschaling. Dit soort van praktijken is erg privacygevoelig en vatbaar voor techno-ethische issues: bv. mogen we de info van bewoners, in de toekomst gebruiken om andere vormen van gedrag te monitoren en aan te sturen? Denk maar aan het wetgevende kader rondom gedragsaanwijzing (als een voor een overlast veroorzakende huurder geldend gebod of verbod) wat in de toekomst bij uitbreiding mogelijks ook ruimte geeft aan monitoring van incidenten voor de woning van probleemwijken. Hierin verschilt België ook van Nederland.

Focus van het onderzoek:

Na een multiple-probleemanalyse, willen we focussen op een aanpak die de burger meer de gelegenheid geeft om als stakeholder aan tafel te zitten bij technologische implementaties. Daar ligt de meerwaarde van een moral design spel waarbij burgers op voorhand kunnen nadenken en mee de vorm kunnen bepalen van opkomende technologieën. Het idee bestaat erin om zorg-ethische accenten te leggen waarbij technologie een verlengstuk kan worden van een sociaaljuridisch instrumentarium zonder het debat over de voor –en nadelen en de moresprudentie te passeren.

Stadium van onderzoek:

We maken bij de presentatie gebruik van verschillende onderzoeksresultaten uit concrete projecten in zowel Nederland als België (o.a. output proeftuinproject bouw, project Moral Data City Hunt en een lopend interreg dossier).

Bijdrage 3: De toegankelijkheid van sociale dienstverlening in digitale tijden

Auteur(s): Pieter Cools (UA & AP Hogeschool), Joren Van Gucht (AP Hogeschool) en Leen Sebrechts (UA & AP Hogeschool)

De snelle digitalisering draagt er toe bij dat onze samenleving steeds duidelijker lijkt op wat Manuel Castells (2006) een netwerkmaatschappij noemt. Netwerken die plaats en tijd overstijgen vormen de nieuwe sociale morfologie die steeds meer verweven is met de integratie van communicatietechnologie in diverse aspecten van het sociale leven. Dit biedt zowel nieuwe kansen als drempels tot participatie en relatievorming. Onderzoek toont echter dat digitalisering de reeds bestaande vormen van sociale uitsluiting vaak versterkt (Brotcorne et al. 2022). Sociaal werkers staan in de frontlinie van hoe digitalisering en de daaraan verwante reorganisatie van dienstverlening en publieke communicatie de relatie tussen burgers en maatschappelijke instituties hertekent, terwijl diezelfde evoluties ook impact hebben op hun eigen relaties met cliënten (Nordersjö et al., 2021).

Deze presentatie zoomt in op hoe het gebruik van contactvormen in relatie tot cliënten evolueerde bij Antwerpse sociale dienstverleners sinds de coronamaatregelen. We onderzoeken welke contactvormen of combinatie van contactvormen geschikt zijn in welke situatie en welke ondersteuningsnaden sociale professionals én cliënten ervaren met betrekking tot het blended werken. Dit doen we op basis van een survey bij sociale professionals (N = 299), vier focusgroepen met cliënten en vrijwilligers (N = 24) en diepte-interviews met coördinatoren van publieke diensten en middenveldorganisaties (N = 18).

Door de evoluties in contactvormen, de beslissingsprocessen achter de keuze voor contactvormen en ervaringen met deze evoluties onder de loep te nemen, krijgen we een beter zicht op de veranderende toegankelijkheid van sociale dienstverlening en drempels tot participatie in een digitale netwerksamenleving. Welke plaats heeft fysiek contact nog in een in essentie 'relationeel beroep' en wie neemt verantwoordelijkheid op het gebied van digitale drempels? Vanuit deze vragen reflecteren we over de uitdagingen voor het sociaal werk in een wereld waarin relaties en informatie zich steeds minder laten binden door ruimte en tijd.

Bijdrage 4: Het ontwikkelen en implementeren van een VR interventie in de hulp aan ouders in een complexe scheiding

Auteur(s): Astrid Altena & Margriet Braun, lectoraat Social Work, Saxion Enschede

In een snel veranderende samenleving waarin technologie steeds belangrijker wordt in het dagelijks leven, ontstaan er nieuwe kansen in het sociaal werk domein. Dat geldt ook voor de mogelijkheden van Virtual Reality (VR) om de ondersteuning aan kwetsbare mensen te verbeteren. Desondanks blijft de inbedding van VR in de structuur en inhoud van reguliere werkwijzen een grote uitdaging. Dit onderzoek beoogt deze kloof te dichten door een VR-interventie te ontwikkelen en te implementeren in de jeugdhulp bij de hulp aan ouders die in een complexe scheiding verkeren.

In Nederland zijn elk jaar ongeveer 70.000 kinderen betrokken bij een scheiding. De meeste ouders gaan hiermee relatief goed om, maar ongeveer 20 tot 25% belandt in een complexe scheiding. Deze scheidingen worden gekenmerkt door een destructief patroon van aanhoudende en langdurige conflicten tussen ouders, waarvan betrokken kinderen de (ernstige) gevolgen ondervinden. Het idee is dat VR kan helpen om dit patroon te doorbreken door ouders vanuit het perspectief van het kind de situatie te laten beleven. Een VR ervaring kan op deze manier als een krachtig instrument worden gebruikt om bewustzijn, zelfreflectie en empathie te vergroten en gedragsverandering in gang te zetten. Maar VR alleen als losstaand instrument is niet genoeg om dit te bewerkstelligen. Daarvoor is het nodig om de VR ervaring deel te laten uitmaken van het hulptraject.

Middels een tweejarig participatief actieonderzoek, in nauwe samenwerking met jeugdhulp organisaties en een VR-ontwikkelaar, wordt een VR-interventie ontwikkeld die is ingebed in de reguliere werkwijzen in de jeugdhulp. De onderzoeksresultaten van het eerste jaar over de cruciale elementen van de VR-interventie, het implementatieproces en de vragen die naar voren zijn gekomen tijdens het project worden gepresenteerd.

Workshop 4: Netwerkversterking in stedelijke buurten

Netwerkversterking in stedelijke buurten

Auteur(s): Jan Claeys, Inge Verhaegen, Cluster Sociaal-Agogisch werk Odisee

In Vlaanderen en Brussel kennen Zorgzame buurten hun opmars in beleidskaders en praktijken. In zorgzame buurten is de verbinding tussen buurtbewoners, formele en informele spelers en de trans-sectorale samenwerking met lokale en bovenlokale spelers de hoofdtoon. Deze beweging maakt deel uit van de vermaatschappelijking van de zorg. Doelstelling van deze zorgzame buurtevolutie is preventie en vroegdetectie van welzijnsnoden en sociaal isolement.

Resokit, een aan Odisee Hogeschool ontwikkelde methodiek voor Brusselse organisaties, die inzet op sociale inclusie door netwerken van burgers, organisaties en buurten te versterken, kent de zorgzame buurtbeweging van binnenuit. In deze workshop nemen de Resokit-medewerkers het *buurthuis Chambéry* en *Diogenes*, organisatie van straathoekwerk met thuislozen, onder de arm. Vanuit de praktijk van deze Etterbeekse zorgzame buurt wordt ingespeeld op uitdagingen en kansen die zich in de publieke ruimte aftekenen.

Na een korte uiteenzetting over wat zorgzame buurten zijn en hoe de Resokit-methodiek deze ondersteunt, gaan we in gesprek met Buurthuis Chambéry en Diogenes. Daarbij gaan we vanuit praktijkervaringen, samen op zoek naar wat de betekenis van de publieke ruimte en publieke rollen (sleutelfiguren) kunnen zijn in de ontwikkeling van een zorgzame buurt in de grootstad, en hoe een samenspel van praktijkwerkers, onderzoekers en coaches hier een positieve stimulans aan kan geven.

Wandeling 3: Brussel door de ogen van een straathoekwerker

Brussel door de ogen van een straathoekwerker

Auteur(s): Straathoekwerk Amsterdam (perMens), straathoekwerk Antwerpen e.o. (SamVZW, CAW Limburg) en Straathoekwerk Brussel (JES).

Het straathoekwerk is de eerste en de laatste schakel in de keten van ontplooiing, ondersteuning en hulpverlening. Straathoekwerkers vervullen een brugfunctie voor de doelgroep naar reguliere voorzieningen en hulpverlening en tussen reguliere voorzieningen en hulpverlening en de doelgroep(en). De kern van de werkwijze is het contact maken (gevraagd en ongevraagd), het opbouwen van een werkrelatie met de doelgroep, vaak door langere tijd in dezelfde omgeving te bivakkeren. Door het uitreikende, ondersteunende, begeleidende en schadebeperkende karakter vormt het straathoekwerk een link tussen de samenleving en diegenen die (al dan niet verplicht) buiten de maatschappij geplaatst zijn. Het straathoekwerk vervult ook een politiserende functie ten einde de samenleving beter aan te passen aan de doelgroep(en).

Aanleiding voor het onderzoek was de behoefte aan een onderbouwde methodiek om het handelen van straathoekwerkers in hun complexe en levendige praktijk te expliciteren, legitimeren en te voorzien van theoretische kaders, getoetst in de straathoekwerkpraktijk. Sinds juni 2022 staat het straathoekwerk als onderbouwde outreachende basismethodiek beschreven, gebaseerd op onderzoek naar het straathoekwerk in Nederland, gevalideerd door Vlaamse straathoekwerkers.

De onderzoeksmethode: een mixed-method design: (1) longitudinaal onderzoek doelgroep(en) ($n=927$, 3x vragenlijst); (2) cross-sectioneel onderzoek informele zorgverleners ($n=111$), wijkbewoners en wijkprofessionals ($n=158$) en samenwerkingspartners ($n=78$) en methodiekontwikkeling waar in samenwerking met 32 straathoekwerkers in 15 bijeenkomsten (45 uur) de methodiek ontrafeld is.

Op basis van resultaten (o.a. de methodiek Straathoekwerk) nemen we onze deelnemers graag mee op wandeling door Brussel en dagen we hen uit om door de ogen van het straathoekwerk naar de stad te kijken begeleid door straathoekwerkers uit Brussel, Antwerpen & Amsterdam. Vanuit onderzoek worden theoretische aspecten toegelicht en de straathoekwerkers zorgen voor een levendige en praktische kennismaking met het straathoekwerk door praktijkvoorbeelden te delen en ethische kwesties voor te leggen.

Wandeling 4: Door de Heyvaertwijk

Gegidste wandeling door de Heyvaertwijk, deel van de 'kansarme croissant' van Brussel.

Auteur(s): Frank Meys, Odisee hogeschool

De wandeling vertrekt aan het metrostation 'Clemenceau' vanwaar we de abattoir-site bezoeken, de 'buik van Brussel', markt met 100.000 bezoekers elk weekend en een van de grootse publieke ruimtes in dit dens gedeelte van de stad. We bekijken de rol die het sociaal werk opneemt in deze wijk. Daarna wandelen we door de Heyvaertstraat, waar we in contact komen met de economische realiteit van de tweedehandsautohandel met West-Afrika, een goed voorbeeld van hoe de internationale netwerkstad functioneert. Onze aandacht gaat daarbij ook naar de druk van de gentrificatie op deze wijk en de conflicten die dit genereert.

Het traject en de observaties die ik deel tijdens het traject kwamen tot stand op basis van 50 jaar praktijkervaring als Brusselaar, 20 jaar ervaring als sociaal werker o.a. bij integratiecentrum de foyer en het centrum voor sociale stadsontwikkeling en 15 jaar ervaring als docent sociaal-cultureel werk. In het kader van het vak structureel werken neem ik studenten al vele jaren mee op sleeptouw door de stad en laat hen ook een structurele wijkanalyse uitvoeren van een bepaald stadsdeel. Ik ben als copromotor en stuurgroeplid betrokken bij verschillende onderzoeksprojecten over stedelijk sociaal werk.

Oog in oog met het OCMW. De onderkant van de ijsberg

Auteur(s): Erik Claes, Julia Clever (Odisee) en collectief Cartach

In deze tweetalige presentatie blikken Brusselse onderzoekers en rechthebbenden op een leefloon terug op een lopend traject van actieonderzoek omtrent de ongelijke machtsverhoudingen tussen rechthebbenden en hun Brusselse OCMW's. Die verhouding en de beleving ervan blijven al te vaak verborgen, zoals de onzichtbare onderkant van een ijsberg. De sprekers leggen die onderkant bloot aan de hand van beelden, citaten en digitale verhalen. De verzamelde ervaringskennis van Brusselaars met leefloon wordt gepresenteerd vanuit drie onderzoeksvragen. 1. Hoe beleven rechthebbenden hun afhankelijkheidsrelatie ten opzichte van hun OCMW's? Wat zijn hun gevoelens en achterliggende noden? En welke individuele en collectieve veerkrachtstrategieën mobiliseren ze? 2. Welke maatschappelijke en institutionele dynamieken maken dat fundamentele noden van rechthebbenden moeilijk kunnen gerealiseerd worden? 3. Welke dialoogvormen kunnen de kwetsbare positie van rechthebbenden op een leefloon doen kantelen?

(* OCMW zijn Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn)

Be Coming Home

Auteur(s): Kim Lecoyer en Simonne Vandewaerde, Odisee, Kenniscentrum Gezinswetenschappen

Be Coming Home is één van de *Zorgzame buurt projecten* in Brussel. Solentra en Odisee slaan de handen in elkaar om samen met de bewoners en het ondersteuningsaanbod van twee Brusselse wijken het zorgzame karakter van het samenleven te versterken.

De wijken Hallepoort en Bosnië horen tot de meest achtergestelde van het Brusselse gewest met een arme bevolking en een grote diversiteit qua afkomst. Uit onderzoek blijkt dat kwetsbare bewoners die eerder in sociale isolatie leefden en geen of beperkte toegang tot sociale netwerken hadden, over een groter mentaal welbevinden beschikken wanneer ze versterkt worden in hun veerkrachtig handelen. Daarom voeren we in het kader van dit project een actie-onderzoek naar factoren die veerkrachtig handelen faciliteren.

Be Coming Home is een project dat nog loopt tot en met maart 2024, maar we hechten veel belang aan het duurzame karakter van de verschillende initiatieven. Het doel is dat alle burgers van de wijken hun weg vinden naar welzijns- en zorgvoorzieningen voor hun ondersteuningsnoden. Deze voorzieningen versterken hun **veerkrachtig handelen** via een **divers-sensitieve benadering**. We werken daarbij ook aan verbinding tussen de formele en de informele actoren die samen met de bewoners een zorgzame buurt vormen.

Na een buurtanalyse en nadat een buurtwerker het informele ondersteuningscircuit had gecontacteerd, gingen we aan de slag met concrete acties in de buurt.

Tijdens een buurtwandeling bezoeken we enkele van deze acties. De onderzoekers geven daarbij uitgebreider toelichting over een aantal initiatieven in de buurt:

1. Met de **lagere school Balder** zijn we een traject begonnen om de school dichter bij de buurt te brengen en vice versa.
2. In het **buurtcentrum De Pianofabriek** hebben we ons ingevoegd in de werking van Femma Quartier. Tijdens ontmoetingsmomenten van vrouwen met een migratie-achtergrond gingen we het gesprek aan met de deelnemers over veerkracht en migratie

